سنڌو

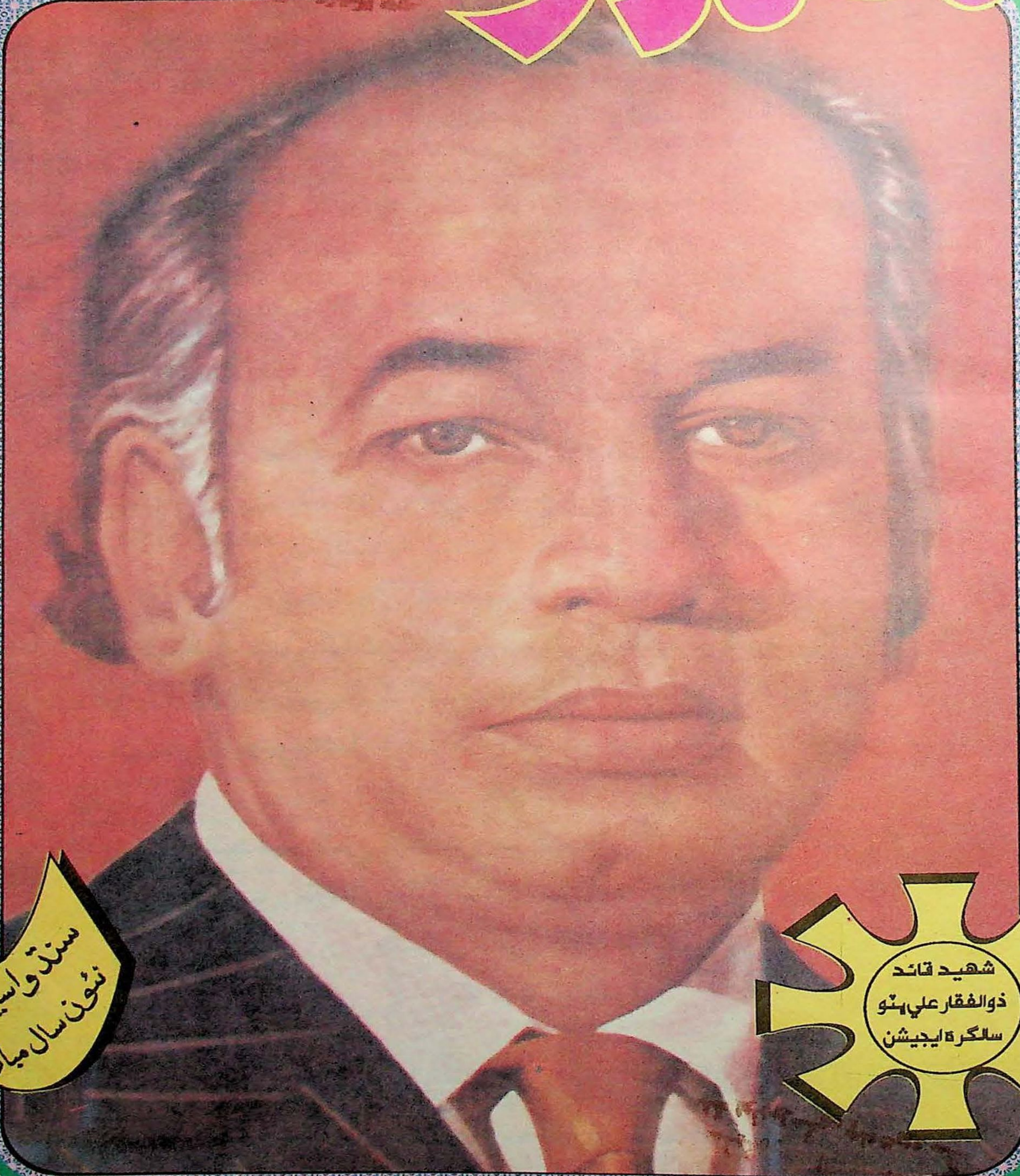

سنڌ واسين کي
نئون سال مبارڪ

شهيد قائد
ذوالفقار علي ڀٽو
سالگرهه ايڊيشن

رت جو رنگ

شاعر
نامعلوم

ترجمو
مرتضيٰ
سيال

پريل رستي تي
جڏهن بہ ڪوئي معصوم ٻار
پنهنجن هٿن ۾ ڪشڪول ٿاهي
منهنجي سامهون اچي ويندو آهي
تہ مون کي لڳندو آهي تہ چڻ
منهنجا خواب ۽ سيني جا خواب
روشنين، خوشبوئن جا سمورا گلاب
هڪ لالچ جي شاهوڪار پنهنجي گهر ۾ گروي رکيا آهن
مون کي ڄڀ آهي، اهو لمحو بہ اچي ويندو
جنهن لمحي اصل رقم کان وياج جي قيمت وڌي ويندي
چو تہ !
اند لٺ کي جڏهن بہ ڪنهن قيد ڪيو آهي
نيري آڪاش تي هڪ ئي رنگ ابري اچي ٿو
جنهن کي چوندا آهن
رت جو رنگ !

سنڌو

سنڌو جي پهرين سالگره جي موقعي تي خصوصي اشاعت

ڀٽي خوشي جو ڏينهن

• جنوري، هڪ تاريخي تاريخ، جنهن تي دنيا کي ٻه اهڙيون نادر شيون مليون، جن جو نالو رهندي دنيا تائين جڳمڳ رهندو. هن تاريخ تي، دنيا جي گلوب تي شايان شان بيٺل سنڌوءَ جي نقشي ۾ اجاڻي جرڪ ۽ چمڪ ڦُٽي نڪتي. اها عظيم، روشن ۽ معتبر تاريخ، جنهن تي ”سنڌو“ ۽ سنڌو ڏ جو پٽ هن دنيا ۾ آيا. ڪيڏي نه اتفاق جهڙي ڳالهه آهي، سنڌو ماتا جو سدورو پٽ ايشيا جو وڏو ۽ ڏاهو ماڻهو جناب ذوالفقار علي ڀٽو • جنوري تي سنڌو ڏ جي سڀاڳي ۽ سونهري سرزمين تي اک کوليءَ ۽ ان ئي تاريخ تي ايشيا جو ڪنڌي ۾ ڪڪر چيچنڊز ۽ سهانگو سنڌي رسالو هفتيوار ”سنڌو“ صحافت جي چمن ۾ داڻي ڪُل جيان ڪڙي اٿيو.

• جنوري تي شهيد ڀٽو جي ولادت سان پاڪستان جي تاريخ ۾ انقلابي اضافو ٿيو، جنهن ملڪ کي جمهوريت جي مٺي زبان کان روشناس ڪرايو. اهو سورهيه، جنهن جي زندگي سچ ۽ حق لاءِ ويڙهاند ۾ گذري. جيڪو غريبن، ابوجهن ۽ ماروئڙن جو يار هو ۽ ديش دروهين لاءِ وار هو. هن غريب عوام جي حقن لاءِ پنهنجي جان به قربان ڪري ڇڏي. هو پنهنجي رتي رت سان تاريخ لکي ويو جيڪا انساني تاريخ جي آخري گهڙي ۽ تائين بلند ۽ سرخرو رهندي. اسانکي سنڌس وطن سان حب ۽ عظمت کي سلامت ڪرڻ گهرجي ۽ڪيس ازلي آرام بخشڻ لاءِ اسانکي سنڌس رهيل مشن کي اڳتي هلائڻ کپي. اهائي شهيد ڀٽي جي روح جي پڪار آهي.

• جنوري جو سنڌ جي عوام کي ٻيو وڏو تحفو، هفتيوار ”سنڌو“ آهي، جيڪو پنهنجي ڄمڻ جي پهرين تاريخ کان ايندي شهيد ڀٽو کان ڏيندي سنڌ، پاڪ هند توڙي سموري دنيا جي اڳواڻن ۽ دولهن کي پنهنجي جي ڏ ۾ جايون ڏيندو آيو آهي. هڪ سال جي عرصي ۾، سنڌو ڏ جيڪا مقبوليت حاصل ڪئي آهي، سو ڪوبه سنڌي رسالو اڄ تائين نه ڪري سگهيو آهي. اها اسان جي دعوي آهي. اڄ هٿ هٿ ۾ تازي سنڌو جو شمارو تلندي نظر اچي ٿو.

”سنڌو“ جي پهرين سالگره جي موقعي تي جڏهن اسان پورتي نهاريون ٿا ته اسانکي ”سنڌو“ جو هر شمارو ڪثير الاشاعت ۽ هر دلعزيز پيو ڀاسي. هن عرصي ۾ اسان جا پڙهندڙ، اسان جا جانباز ۽ مستقل ساٿي رهيا، انهن جيالن جي ئي ساٿ سان اڄ به هفتيوار ”سنڌو“ رڪارڊ ٽوڙيندو اڳتي نڪرندو رهيو پيو. خدا ڪري اهو ساٿ امر ٿي رهي.

اسان ”سنڌو“ ۾ هر موضوع کي جڳهه ڏني. سڀني سياسي تنظيمن ۽ اڳواڻن کي غير جانبداري ۽ جي اصول تحت اسان اڳين ۾ جايون ڏنيون. اسان عام توڙي خاص، سڀني طبقن ۽ حالتن انوسار مواد ڏنو. اهوئي سبب آهي جو ”سنڌو“ هر گهر هر هوٽل هر دڪان هر آفيس ۽ هر اوطاق جي زينت بڻجي پيو. اڄ به سنڌ اڳين کان به وڌ رفتار سان اڳتي گامزن آهي، توهان جي ساٿ سان.

هفتيوار ”سنڌوءَ“ جي پهرين سالگره جي موقعي تي اسان سنڌو جي مانوارن پڙهندڙن جا ٿورائتا آهيون ۽ اميد ٿا ڪريون ته سنڌن ساٿ، سدائين ”سنڌو ڏ“ سان جاري رهندو. آمين

نئين سال جي نيڪ تمنائن ۽ چاهتن سان سنڌو ڏ جو تازو شمارو توهان جي عدالت ۾ حاضر ڪجي ٿو. ٻي ملاقات تائين

خدا حافظ

خاص سوکڙي

١٩٩٠ جو خوبصورت ڪئلينڊر

سنڌ واسين کي شهيد ذوالفقار علي ڀٽي جو جنم ڏينهن مبارڪ

هفتيوار سنڌو حيدرآباد

چيف ايڊيٽر، قاضي اسد عابد

جلد ① شمارو ㊻

٤ جنوري کان ١٠ جنوري ١٩٩٠ع تائين

قيمت :- عبرت اخبار سان گڏ -/Rs:5

پبلشر: قاضي اسد عابد پرنٽر: غلام انور سهتو

پاپولر پرنٽرس گاڏي کاتو حيدرآباد

لکپڙهه لاءِ پتو: سنڌو عبرت بلڊنگ حيدرآباد

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ذوالفقار علي ڀٽو

ٻين جستا ۾ ڪميونسٽن جو پسنديده سياستدان هو

شهيد ذوالفقار علي ڀٽي جي ڪيس جي ڪارروائي، طويل قيد ۽ ڦاسي هڪ اهڙو معاملو بڻجي ويا جو وسيع پيماني تي ناپسنديدگي ۽ احتجاج ان/ته رهو، پر هينئر جڏهن پاڪستان جي اڳوڻي وزير اعظم (ان کي ڦاسي ڏيڻ وارن جي نظر ۾ هڪ عام ڏوهاري ۽ انهن کان سواءِ تقريبن هر شخص جي نظر ۾ هڪ سياسي شهيد) جو لاش سندس پنهنجي صوبي سنڌ ۾ ان جي اباڻي قبرستان ۾ دفن آهي. سڀ کا پهريان هي سوال ٿو ايري ته ان جي جان بچائڻ جي تحريڪ عالمي سطح تي ڇو هلي؟ اوير ۽ اولهه، اعتدال پسند ۽ انتها پسند، عرب، هندو ۽ عيسائي، گورا، پورا ۽ ڪارا انهن مڙني ڪيمپن، برادرين ۽ عقيدن سان تعلق رکندڙ سياسي اڳوڻن ڪافي عرصي تائين پاڪستان جي آمر جنرل ضياءالحق کي آماده ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته ان شخص جي جان بخشي ڇڏي. ان جنهن جي حڪومت جو تختو ١٢ سال اڳ اونڌو ڪيو ويو هو. انين شايد ئي ڪڏهن ٿيو آهي جو ايترن ماڻهن جي انبوهه ڪنهن ڳالهه کي پنهنجو ڳاڏيل مقصد بڻايو هجي. ان جو ڪهڙو سبب آهي؟ هڪ سبب ته يقينن اهو هو ته رحم جي انهن اپيلن تي صحيح ۾ ڪندڙن جي نظر ۾ ڀٽو صاحب اهڙين شخصيتن مان هو جو چاهي ان جون غلطيون ۽ زيادتيون ڪهڙيون به رهيون هجن پر هو تاريخ ۾ پنهنجي لاءِ هڪ مقام ٺاهي چڪو هو. دولت مشترڪ جي دنيا ۾ ڪافي سال اڳ علحدگي ٿيڻ تائين هن تنظيم جي سڀ کان وڏيڪ پر وقار شخصيت جي حيثيت سان ياد ڪيو ٿو وڃي.

برطانيه ۽ آمريڪا جهڙن ملڪن جي نظر ۾ آڪسفورڊ ۽ برڪلي جو هي شاندار گريجوئيٽ مغربي تعليم ۽ بي نقص مسلم تربيت جي ميلاپ جو اختصار هو. ان ني مسلم پس منظر سبب سموري عرب دنيا ان جي مسئلي کي ڪنيو ۽ نه صرف اهو ته سعودي عرب جي قدامت پسند شاهه خالد اهو مسئلو ڪنيو پر پي ايل او جي اڳواڻ ياسر عرفات جهڙن انقلابي اڳواڻن به ان مسئلي کي ڪنيو. خود دار رئيس ڀٽو اقتدار ۾ اچڻ کان پوءِ جيڪو مقبول عام رستو اختيار ڪيو. ان کي ٽين دنيا ۽ ڪميونسٽن هنهين پسند ڪيو هو، جنهن

جي نتيجي ۾ مسٽ برزنيف بہ جان بخشڻ لاءِ آواز اٿارڻ وارن ۾ شامل ٿي ويو.

مختصر اهو تہ ڀٽو هڪ منفرد شڪار هو، هو مشهور ٿي ان جي حق ۾ مداخلت ڪرڻ وارن جا ذاتي واقف ان کان ٤٨ ڪلاڪ پوءِ پريٽوريا ۾ ڦاسيءَ تي چاڙهيل غريب آفريڪي گوريلي سولمن مهالنگا جي معاملي جي ابتڙ صورتحال صاف نظر اچي ٿي. گذريل ڪافي سالن کان ڏکڻ آفريڪا ۾ هفتو هڪ کان وڌيڪ ماڻهن کي ڦاسي چاڙهي رهيو آهي.

ڀٽي صاحب جي ڏکي جدوجهد لاءِ اها ڳالهہ ڪافي هئي تہ اڪثر دلين ۾ رحم جو جذبو بيدار ٿئي، پر سخت گير ظالم آمر جنرل ضياءَ الحق جي انگريزي ورديءَ جي هيٺان ڌڙڪندڙ شيءِ ۾ رحم جو جذبو بيدار نہ ڪري سگهيو.

جنرل ضياءَ جيڪو ڪجهہ ڪيو اهو بلڪل غلط هو. پاڪستان جي هن واحد سياسي اڳواڻ جي سوچيل سمجهيل ظالمانہ عدالتي قتل جيڪو ان جي حيثيت لاءِ خطرو بڻجي پئي سگهيو. ان جي انهن پنج لکڻو ماڻهن تي افسوس ٿئي ٿو جو ٻاهرين دنيا کي هاڻي اهو يقين ڏيارڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن تہ ذوالفقار علي ڀٽي کي ڦاسي ڏيڻ ۾ ڪوئي سياسي مقصد قطعي نہ هو. راولپنڊي ۾ اعليٰ سرڪاري آفيسر جيڪي پنهنجو نالو ظاهر ڪرڻ نہ پيا چاهن، انهن غير ملڪي صحافين جي سامهون تبصرو ڪندي ان کي ڪوڙ قرار ڏنو. انهن مان هڪڙي چيو تہ اهو ڀٽي صاحب جي ڪنڌ يا ضيا جي ڪنڌ جو معاملو آهي". ٻني چيو "ڀٽي صاحب کي ڦاسي ڏيڻ هڪ خطرو آهي. پر ڪيس ڦاسي نہ ڏيڻ هڪ تباهي آهي".

يقينن اهڙا ماڻهو موجود آهن جن ۾ ڪجهہ مغرب سان تعلق رکندڙ فرد بہ شامل آهن جيڪي جنرل ضياءَ جي تعريف ڪندا ٿي ان ڪمزور دليل سان انجي مخلصانہ بي رحمي جي بچاءُ بہ ڪندا تہ دنيا کي جنهن جي ضرورت هئي، هو عظيم شخص هو. اهوئي طريقو آهي جنهن تي هلندي دنيا هٽلر حاصل ڪيو هو.

هن سموري سازشي معاملي ۾ خاص ڳالهہ اها هئي جو ڪنهن طرح ڪارروائي جو پورو ڍانچو انهن برطانوي قانوني روايتن مطابق رهيو آهي جو راڄ پنهنجي پويان ڇڏيون هيون. اهڙي طرح جڏهن بہ جوڙ توڙ ڪرڻ وارن لاءِ سازگار ٿيو تہ مقامي طاقتن ان ڍانچي کي ان انداز ۾ توڙيو مروڙيو جو ان لاءِ قطعي اڻ ڄاتل هو. ان طرح هاءِ ڪورٽ جنهن موت جي سزا جو اصل فيصلو ٻڌايو هو (جنهن جي بنياد انهن ماڻهن جي مشڪوڪ شاهدي تي هئي جيڪي "سلطاني شاهد" بڻجي ويا هئا).

جڏهن ڪيس سپريم ڪورٽ ۾ پهتو تہ فيصلو ڏيندڙ ست ني لارڊ ان ني انداز ۾ قبائلي بنيادن تي ورهائجي ويا هئا جنهن طرح مبينہ طور تي قانوني بنيادن تي ورهائجي ويا هئا. جن چئن سزا کي بحال رکيو انهن جو تعلق پنجاب سان هئو، جيڪو جنرل ضياءَ جي ملٽر ڪيمپ جو مضبوط ڳڙهہ آهي. ڀٽي صاحب جي اباڻي ڳوٺ ۾ ڀٽي صاحب جي حمايت ۾ آواز بلند ڪرڻ وارن ٽن ماڻهن کي جنرل ضياءَ جي نام نهاد اسلامي تعزيرات تحت" قابل اعتراض نعرا هڻن تي" ڪوڙا هنيا ويا.

پاڪستان ۾ جنرل ضياءَ بنهين لاءِ صورتحال انتهائي ڳنڀير هئي، ڇو تہ ڦاسي ڏيڻ عظيم غلطي ۾ تمام وڏو ڏوهہ هو. پاڪستان پهريان ئي بلوچستان ۾ سرحد ۾ علحدگي پسندي جي مشڪلات ۾ ڦاٿل هو. پوءِ ڀٽي صاحب جو پنهنجو صوبو سنڌ بہ مخالفت جي دڪندڙ مرڪز طور شامل ٿي ويو. سنڌس پارٽي پ پ جو نشان تلوار جنهن جا پاڇا دنيا تي لهرائي رهيا هئا.

ٻاهرين دنيا لاءِ ان جو مطلب اهو هو تہ پاڪستان افغانستان ۾ ايران سان گڏجي روس ڏکڻ وارين سرحدن سان گڏوگڏ عدم استحڪام جو هڪ عظيم نشان بڻيل رهيو آهي.

سنڌ واسين کي شهيد ذوالفقار علي ڀٽو جي جنم ڏينهن جون وڌايون

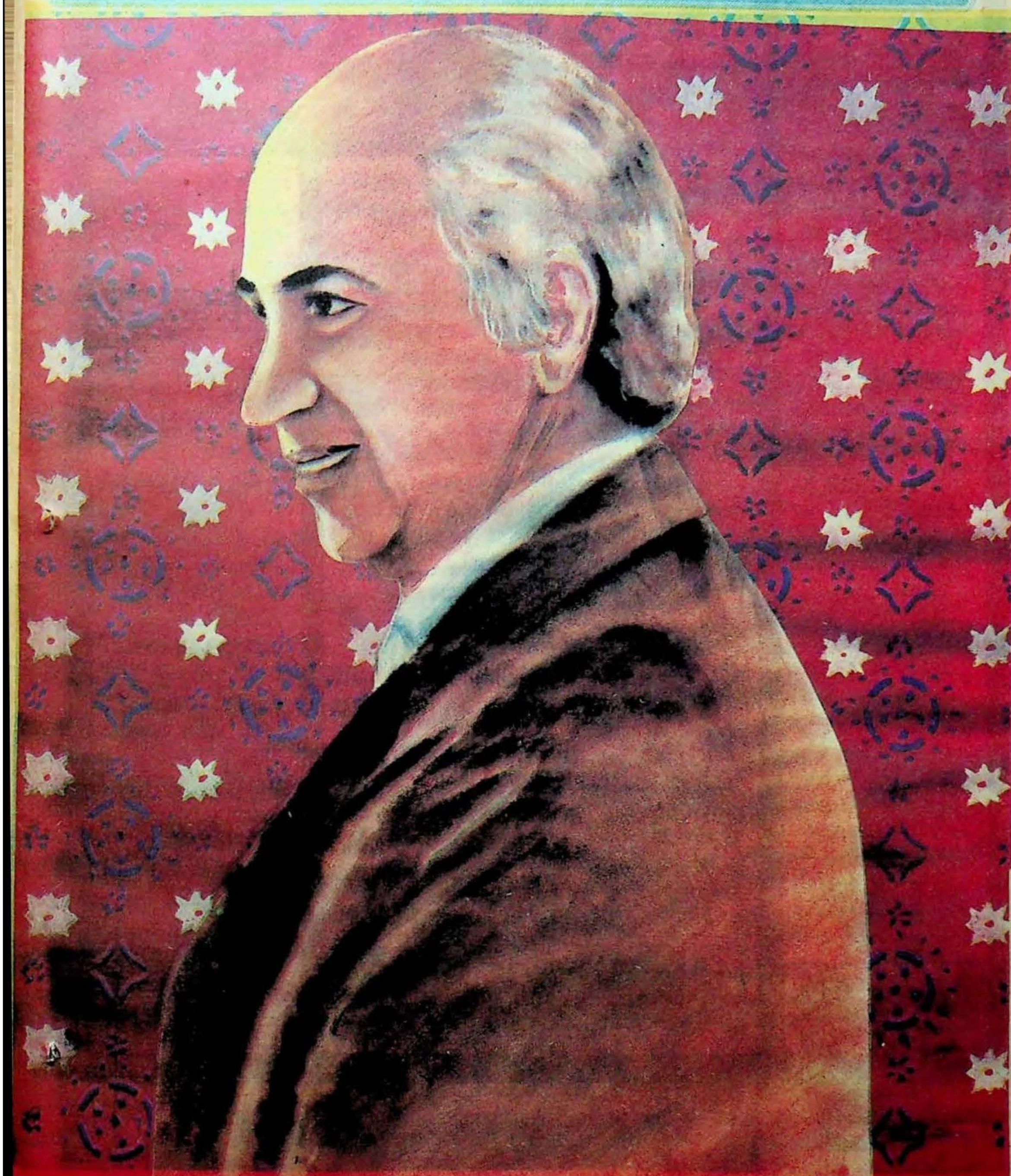

اڄ شهيد ڀٽو جي نياڻي محترمہ بينظير ڀٽو
پنهنجي پيءُ جي مشن کي اڳتي وڌائي رهي آهي

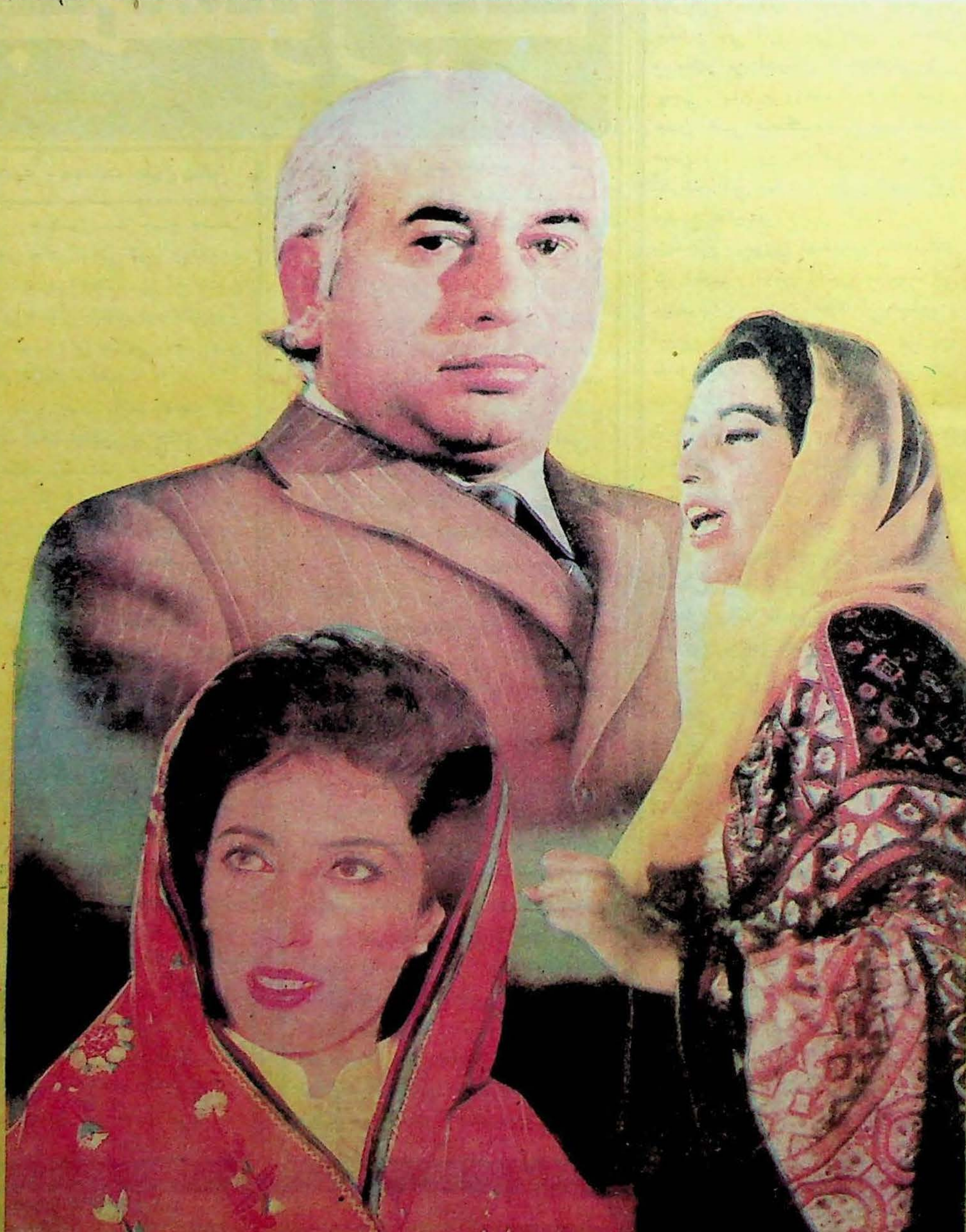

جمهوريت

ترجمو : محمد امين مهڙ

جمهوريت جو جنم، جيئن هر ڪو ڄاڻي ٿو، يونان ۾ ٿيو. لفظ ڊيمو ڪريسي اڄ جنهن جي معنيٰ اسين جمهوريت ڪريون ٿا، پڻ يونان ۾ جڙيو، جو ٻن لفظن جو مرڪب آهي.

ڊيموس معنيٰ عام ماڻهو جنهن لاءِ اسان وٽ لفظ جمهور به ڪم اچي ٿو ۽ ڪريٽس معنيٰ راڄ، حڪومت ان طرح ڊيمو ڪريسي جي معنيٰ ٿي عام ماڻهن جو راڄ، جمهور جو راڄ، عوامي حڪومت يا جمهوريت. راڄ يا حڪومت جي هن طريقي ۾ عام ماڻهو حڪومت جي قانونن ناهڻ ۽ ان جي ڪمن هلائڻ ۾ سڌي طرح پاڻ حصو وٺندا هئا. ان کان اڳ اهو ڪم يعني حڪومت جو ڪم، ماڻهن جو هڪ ننڍو ٽولو يا خاص هڪڙو ڪو ڏاڍو مڙس هلائيندو هو.

١٩١٧ع ۾ روس انقلاب کان ٿورو ئي اڳ، لينن پنهنجو ڪتاب رياست ۽ انقلاب شايع ڪيو، جيڪو انقلاب جي فڪر جي هڪ بنيادي تصنيف هئي، ۽ اهو اڄ اشتراڪي ادب جو هڪ اول درجي جو ڪتاب ڳڻيو وڃي ٿو. هن ۾ لينن جمهوريت جي هن صورت جا بنياد ظاهر ڪيا ۽ ان کي غير ضروري اڪرن ۾ پوءِ عوامي جمهوريت سڏيو ويو، هي صورت ٻيءَ عالمي جنگ کان بعد دنيا جي ملڪن مڃي، جن ملڪن جي آدمشماري اڄ دنيا جي پوري آدمشماريءَ جو تقريبن اڌ آهي.

مشرق، وري پنهنجي طرفان ثابتي ڏني ٿو ته مغرب جي بورجوا جمهورين هڪ ڪوڙي جمهوريت آهي. ان لاءِ ته اها ناقابل اطلاح سماجي غير برابرين تي ٻڌل آهي، جيڪي غير برابريون ماڻهن جي گهڻي اڪثريت لاءِ آزادي جي ڳالهه کي رڳو هڪ وهم بنائي ڇڏين ٿيون. حقيقي جمهوريت صرف اشتراڪيت ۾ ئي موجود ٿي سگهي ٿي. مطلب ته جمهوريت موجوده دور ۾ رڳو سياسي نٿي ٿي سگهي ۽ نه رڳي اقتصادي ۽ سماجي ٿي سگهي ٿي. هن کي ڏرتي لاءِ ٽيڙو آهي، پورن انسانن لاءِ جيئن ٿامس هينن لکيو هو، پوري شيءِ، سڀ ڪجهه، انسان لاءِ آهي.

حاصل مطلب ته جمهوريت لاءِ جدوجهد ۽ هن جو ارچو فلسفو جيئن

چاريون ڪاريون ڇيح ڇپريون جن
جي محبت مڃيءَ سان،
رهن وهن سرپانڌين، سيئي بدبوءِ هان
لڌئون جيئن لطيف چئي، پاڻي وڄهن پان
تن ملاحن جو مان، سمي سڙ ڪيو پاڻ جي

جمهوريت جي تصورن ۾ ربط ۽ موافقت آڻڻ جي ضرورت آهي، ته جيئن آزادي ۽ برابري ۾ هڪجهڙائي ٿئي، ۽ اٿين هن وقت جي تمام گهڻي اختلاف کي، جنهن کي مشرق ۽ مغرب جي نظرياتي اختلاف ۽ تصادم چئجي ٿو جنگين جي الميءَ جي صورت جنهن ۾ ماڻهو ٻن آدرشن لا هڪٻئي کان ڇڇي، پاڻ ۾ وڙهندا رهيا آهن ڇڻ اهي هڪ ٻئي جا ضد هجن!... ضرورت آهي ته انهن ٻن آدرشن کي ملايو وڃي، انهن جو صلح ڪيو وڃي. انسان ذات پنهنجن سموري تهذيبي حاصلات کان ڪن، ايامن تائين محروم ٿي ويندو، ان ڪري جلد ٿي سگهي، اوترو جلد ڪائنات (دنيا) جي ٻن مقابل سرشتن جي وچ ۾ پڪي پل ناهڻ گهرجي ان لاءِ هر وقت هر هنڌ هر ممڪن جدوجهد اشد ضروري آهي هي پل تنين نموني جي جمهوريت ٿي سگهندي، جنهن جو مطلب سرشتن ۾ موافقت آڻڻ آهي، ۽ جيڪا ترجمان آهي.

انسان آزاد هجن!
انسان ڀاٽر هجن!
انسان برابر هجن!

عالمي تاريخي عمل ۾ اقوام متحده هڪ اهم ڪردار ادا ڪري سگهي ٿي ۽ ان کي اهو ڪردار ادا ڪرڻ به گهرجي ۽ ان ۾ دنيا جي مشرق ۽ مغرب ٽوڙي ان جي ٽنين حصي جي سيني صلح پسند تحريڪن کي ان جو هر طرح ساٿ ڏيڻو آهي.

موزره جڏهن کان وٺي، ٿوڪي آ چاهيو رهيت
ٿون به هن پنهنجي هٿن تان ته
چمي ڏيندو ڪر

دوورگر پنهنجي اڪرن ۾ شروعاتي پيچرن ۾ هم مرڪزيت ڪني ٿيڻ جي ڇڪ، اصل وانگر، اڄ به اهڙي ئي سجاڳ ۽ ساه واري آهي.

ڦيسڻ ۾ ته واقعي انين ٿو اچي ته اڄ جون اڪثر وڏيل دنيائون، مشرق جي دنيا ۽ مغرب جي دنيا پنهنجي مؤقف تي ايتري ته ضد سان جٽادار آهن جو ٻنهي مان ڪابه هڪ مرڪزيت ڏي وڌندڙ نظر (ديد) ٿي اچي.

هي ڳالهه ته سوشلسٽ ملڪن ۾ به ثابت ٿيل آهي ته رياست لا وچنري نموني جا ڏنڊا هلائڻ فائدي بخش نه آهن. ۽ نه وري اهي انين مقصد ماڻڻ سان هلي ٿي سگهن ٿا. ٻئي پاسي، خود سرمايه داري سرشتي هيٺ هلندڙ دنيا ۾ اها ڳالهه فائدي لاءِ نا مواقف ۽ فائدي واري مٿي سمجهي رجي ته وڏا وڏا ڏنڊا خانگي هٿن ۾ هجن.

جينن ڪهڙون وقت اڳي، ايمل درخمي چيو هو آزاديءَ هڪ شاناٿتو آدرش آهي، پر اقتصادي حتاجيءَ ۾ اها ڪهڙي ڪنهن ملهه جي ڪانهي هي ڳالهه نه رڳو ڪنهن قوم جي اندر ماڻهن لاءِ صحيح آهي، پر خود قومن لاءِ به اهڙي ئي صحيح آهي.

راتو رات رَمي ويا، جڏهي رسم رواج
مع ڪري ويا من ڪي، تَنُ ڪري تاراج

دنيا ۾ رومن شهنشاهيت جي واد ٿيڻ کان پوءِ جمهوريت جيڪا يونان ۾ تي ايتري ڪمزور ۽ اڀوري هئي، هيڪر ته موريگو ئي ڌرتي جي ڪُرلي تان ڪم ٿي وئي. عالمي درجي جي رومن حڪومت دنيا ۾ پنج سؤ سال قائم ۽ دائم رهي ۽ ان جي ڪنورتا ۽ پاڻ پرائيءَ جيڪري جمهوريت لاءِ ان حڪومت وٽ ڪا گنجائش ڪانه هئي تاريخ جي وچين دور ۾، جمهوريت ڪجهه ڪجهه پنهنجو نظارو ڪٿي ڪٿي البت ڏنو.

اڪوڻا انسان سياسي نمائندگي (اڪوٺي) جي اصول کان نا خبر هئا ۽ نه ان جي ڪين اڃا ڪهرج هئي. ان دور ۾ صرف ڪجهڻ راهڻ وستيون يا راڄ سان لاڳو هو، ۽ اوسين تائين محدود هو.

ان ڪري بني نوع انسان جي شروعات جو ڪهڙو حصو جمهوريت جي خيال کان، هڪ ڊگهي صحرا رانگيان نظر آني. جمهوريت ان جاگرافيائي طور صرف ڪٿي ڪٿي ڪنهن ويسا هيئنءَ جي صورت ۾ نظر اچي ٿي.

آخر ١٨ صدي جي پڇاڙي ۾، دنيا کي جمهوريت جي آدرش ايترو ته طاقتور ۽ ساه وارو هو، جو ان دور کان ولي اڄ تائين تاريخ تي ان جي ڌاڪ قائم آهي، ۽ اسان جي هاڻوڪي دنيا ۾ حڪومت جي مثالي يا آدرشي صورت طور جمهوريت جي جاڳهه ايتري ته پڪي نموني سان قائم آهي.

مند به بدلي واءُ به بدليو، هاءِ
وسي ويا مينهن،
جڳ جي ساري ريت مٽي، پر مٽيا
نه پنهنجا ڏينهن

جنوري ١٧٧٦ع جي آمريڪي انقلاب کي ۽ ١٧٧٩ع جي فرينچ انقلاب کي جنم ڏنو، ان خبر جديد اڪوٺي واري يا عيوضاڻپ واري جمهوريت جا بنيادي پٿر رکيا ۽ اها سياسي فڪر جي اوسر ۾ ماڻهو جي هڪ ڪهڙي ۾ ڪهڙي ڪاميابي ۽ تاريخي حاصلات لاءِ هئي. مارڪس جي اها چڪ هئي، جو هن پاڻ کي ڪهڙي قدر خاص طرح اقتصادي انسان تائين محدود رکيو ۽ آمريڪي انقلاب جي اڳواڻن جي اها چڪ هئي، جو هنن پاڻ کي خاص طرح سياسي انسان تائين محدود رکيو.

فرينچ انقلاب پنهنجي سر لفظي نعري ۾، ڪنهن قدر، هنس ٻنهي انسانن لاءِ سياسي انسان ۽ اقتصادي اناسن کي نظر ۾ رکيو آهي، پر ان جي اها آيت اڄ تقريبن ٢ سال گذرڻ بعد به عملي شڪل نه وٺي سگهي آهي.

ٻئي عظيم عالمي ويڙهه کان فورن بعد مغربي جرمني لاءِ چانسيلر آڊليز جي تشڪيل ڏنل سماجي جمهوريت ۽ اطالوي عوام لاءِ سندن وزير اعظم ڊي ڪسپري جي تجويز ڪيل جمهوري مسيحين پيتي.

اڄ پڻ اڪثرين سڄڻ پنهنجا ساريا
ڳلن تان ڳوڙهن جون بوندون بس نه ڪن
سنڌي سڪ پرين لوڪ ڏٺي نه لهي

جمهوريت جو هي خيال جيترٽيڪ اهو هڪ وڏو اڪثر پير هو، اينجلس جي نظر ۾ وري به ٿوراني لا يعني اقليت لا ئي جمهوريت جو خيال هو، ۽ تاريخ ۾ پنهنجي اصلي ۽ شروعاتي مشڪل وانگر ان ۾ به سماج جي مٿين ۽ مفاد پاتل طبقن جي پاسداري ٿي ڪئي.

ان ۾ هيٺين ۽ محروم حصن جو خاص طرح مزدورن هارين جو ڪوبه حصو يا آواز ڪونه هو ۽ جي هو ته به تمام ٿورو سندن دکي صورتحال ۽ انجي نتيجي ۾ بين طبقن جي هٿان لتجندي رهڻ ڪري انهن جي اعلان ڪيل حقن ۽ آزادين جي اصليت رڳو نظرياتي ڳالهين جي وجي ٿي رهي.

پتنگن پهه ڪير مڙيا مٿي مچ بسي
لهس نه لجيا
سڙيا مٿي سچ، ڪچين ڪچ ويچارن وچانيا

آئين

آئين ترميم جو مسئلو!

زاهد سمون

اسانجي آئين ۾ صوابديد جي تاريخ، حادثن سان ٽمٽار آهي ۽ انهيءَ جو بنيادي سبب هي رهيو آهي تہ هتي هر آئين جو اقتصادي نظريو هيٺي کان هيٺو رهيو ۽ حادثو اڳي کان بہ اڳرو ٿيندو رهيو. آئين کي ڪجهہ فيشن وانگر اختيار يا استعمال ڪرڻ ڪيو ويندو آهي. آئين بہ هڪ سائنس آهي، جيڪا سببن جي عين موجب نتيجہ پيش ڪندي آهي.

پاڪستان جي آئيني تاريخ تلخ هجڻ سان گڏ افسوس ناڪ بہ رهي آهي. ملڪ ۾ رائج الوقت آئين، جنهن کي ١٩٨٥ع جو آئين سڏيو وڃي ٿو، تنهن ۾ سڀ کان وڏي خامي هيءَ آهي تہ جڏهن، هن وقت قومي حالتن کي زندہ ۽ سرگرم ڪرڻ جي لاءِ نئين طرز جي عوامي ادارن جي جوڙ جڪ جي ضرورت آهي تہ اهڙن ادارن جي ارتقا ۽ اهڙي جدوجهد جي ابتدا، هن فولادي ۽ غير لچڪدار آئين کي پنهنجي رستي جي وڏي رنڊڪ سمجهي وڃي ٿي. اهڙي ريت هتي آئين جي حڪمراني، سياسي، سماجي تجارتي، صنعتي، اقتصادي ۽ سائنسي ارتقا جي حڪمراني جي مد مقابل آهي. هن وقت حزب اقتدار، حزب اختلاف، صدر، وزير اعظم، سينيٽ، اسيمبلي، مقننہ، انتظاميہ، مرڪز ۽ صوبا هڪ ٻي جا هٿي پير لوهہ جهليو ويٺا آهن. طاقت جو هيءَ توازن اهڙو توزان آهي، جنهن مان طاقت جي خلا جو احساس ٿئي ٿو. حالات تبديلي جي تقاضا ڪري رهيا آهن ليڪن تبديلي جي لاءِ آئين تالو لڳل آهي.

١٩٧٢ع جو آئين، جيڪو ان وقت جي حالتن پٽاندڙ متفقہ طور تي منظور، ڪيو ويو هو، تنهن جي اصل شڪل مسخ ڪرڻ لاءِ ائين ترميم ڪئي وئي. اها ائين ترميم ڇا آهي. ١٩٧٢ جي آئين جي ٨٠ ٢ دفعات مان آرسي او يعني آئيني بحالي جي حڪم ١٩٨٥ع جي مطابق ٢٠ دفعات معطل رکيون ويون آهن. ٢٧ دفعات کي بدلايو ويو آهي. ٦ دفعات جون ٩ مشقون بدلايون ويون آهن. ٥ نيون دفعات جو اضافو ڪيو ويو آهي. ٩ دفعات ۾ ١٥ نيون مشقون شامل ڪيون ويون آهن، ٢٢ اصل دفعات حذف ڪيون ويون آهن، ٢ دفعات ۾ ١٢ شقون حذف ڪيون ويون آهن، ٢١ ٻيون دفعات تبديل ڪيون ويون آهن. اهڙي ريت جيڪو آئين بحال ٿيو آهي، انهيءَ جي ذريعي ١٩٧٢ع جو آئين جي مغز تبديلي ڪيو ويو آهي جيڪو نئون آئين ١٩٨٥ ۾ نافذ ٿيو آهي اهو شخصي حڪمراني جو علمبردار آهي. آئين ١٩٧٢ ۽ آئين ١٩٨٥ ۾ فرق هيٺين ريت آهي.

(١) آئين ١٩٧٢ ۾ صدر وزير اعظم جي مشوري جو پابند هو. آئين ١٩٨٥ جي دفعہ ٤٨ (١) مطابق وزير اعظم صدر کي مشورو ڏئي سگهي ٿو، پوءِ بہ صدر پنهنجي صوابديد تحت عمل ڪندو ۽ صوابديد جو اختيار صدر کي آئين تحت حاصل آهي. ان کي ڪنهن عدالت ۾ چيلنج نٿو ڪري سگهجي.

(٢) ١٩٧٢ جي آئين موجب وزير اعظم کي اسيمبلي جي اڪثريتي ووٽ سان چونڊيو ويندو هو ۽ ان کي عدم اعتماد سان هٽائي

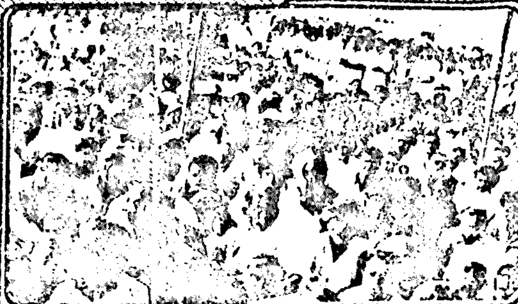

سگهبو هو. آئين ١٩٨٥ مطابق وزير اعظم ۽ ڪابينه جي حيثيت فقط صدر جي صلاحڪار جي آهي.

(٢) ١٩٧٣ جي آئين ۾ صدر فقط وزير اعظم جي مشوري سان اسيمبلي کي ٽوڙي سگهيو ٿي جڏهن ته ١٩٨٥ جي آئين موجب صدر پنهنجي صوابديد تحت اسيمبلي کي ٽوڙي سگهي ٿو.

(٤) ١٩٧٣ع جي آئين مطابق پارليامينٽ جو پاس ڪيل بل صدر واپس نه ڪري سگهي جڏهن ته ١٩٨٥ جي آئين جي مطابق صدر پارليامينٽ جي پاس ڪيل بل کي ترميم جي لا واپس غور واسطي موڪلڻ جو مجاز آهي.

(٥) ١٩٧٣ جي آئين تحت صدر وزير اعظم کان حڪومت جي پاليسن بابت معلومات حاصل ڪري سگهي ٿو جڏهن ته ١٩٨٥ جي آئين موجب وزير اعظم جو فرض آهي ته هو پنهنجي حڪومتي پاليسن جو اطلاع صدر کي ڏي.

(٦) ١٩٧٣ع جي آئين مطابق صدر، گورنر جو آرمي چيف آف اسٽاف، هاءِ ڪورٽ ۽ سپريم ڪورٽ جي ججن جي تقرري جي لاءِ وزير اعظم جي مشورن جو پابند هو، جڏهن ته ١٩٨٥ جي آئين تحت اهي تقريرون صدر جي ذاتي صوابديد آهن. ان کان سواءِ دفعه ٢٠٢ مطابق صدر اعليٰ عدالتن جي ججن جي تقرري جي معياد ۾ ترميم ڪري سگهي ٿو، انهي جو عهدو بدلائي سگهي ٿو ۽ ڪيس پيا فرض سونپي سگهي ٿو. اهڙي ريت ڏلو وجي ته قانون سازي، انتظامي ۽ عدالتي معاملن تي اثر انداز ٿيڻ لاءِ صدر وٽ وسيع اختيار آهن. ايتري گهڻي صوابديد قوت صدر جي واحد ذات ۾ سمائڻ سان آئين جي ڪيفيت آمرانه ٿي وني آهي.

جيڪڏهن دنيا سجي جي آئيني تاريخ جو جائزو ورتو وڃي، ته پتو پوندو ته آئيني حڪمراني جي ضرورت جو احساس ئي بنيادي طور تي انهيءَ صوابديد قوت جي خوف مان اڀريو آهي. پراڻا بادشاهه پنهنجي صوابديد ۾ ايترا ته آزاد هئا، جو انهن جي جوابدهي ناممڪن هئي. بنا جوابدهي جي صوابديد کي اجتماعي صوابديد يا شخصي صوابديد کي ادارن جي شڪل ۾ بدلائڻ ئي سموري جمهوري جدوجهد آهي، جيڪڏهن مملڪت معاشي طور تي مضبوط هجي ۽ حاڪم نيڪ هجي ته شخصي صوابديد ايڏي نقصانڪار ڪانه ٿي ٿئي. شخصي صوابديد ان وقت خطرناڪ صورت اختيار ڪندي آهي، جڏهن مملڪت اندروني يا خارجي دٻاءُ جي مزاحمت ۾ ڪمزور هجي. محدود مفادن جي اندروني دٻاءُ سان شخصي صوابديد، جبر جي شڪل اختيار ڪندي آهي، جڏهن ته طاقتور خارجي دٻاءُ اڪيلي سر جي صوابديد کي قبضي ۾ آڻي سڄي ملڪ کي يرغمال بڻائي سگهي ٿو ۽ ان کان من پسند فائده حاصل ڪري سگهجن ٿا. آئيني حاڪميت جي ضرورت ئي انهن مجبورين مان پيدا ٿي. پراڻا بادشاهه پنهنجا شاهي خرچ پورا ڪرڻ لاءِ رعيت تي بي انتها ٽيڪس لڳائيندا هئا ۽ بدحال رعيت، انهن ٽيڪسن جي ظلم کان ڇوٽڪاري واسطي بادشاهن جي اختيارن کي آئين ۾ بند ڪرڻ تي مجبور ٿي، ٻي حالت ۾ طاقتور بادشاهه ڪمزور بادشاهن جي صوابديد تي ڪنٽرول ڪري، انهن جي رعيت کان خرچ وصول ڪندا هئا. هاڻ فقط بادشاهن جي جڳهه تي آئين اچي ويا آهن.

پاڪستان جي آئين جي تاريخ تي نظر وجهبي ته پتو پوندو ته ١٩٥٦ جو آئين پارليماني طرز جو هو. ان ۾ آزاد اليڪشن ڪميشن، بالغ راءِ خفيه ووٽ، مقننه، انتظاميه ۽ عدليه جي علحيدگي لوڪل باڊيز وغيره هر قسم جي جمهوري ادارن جو ادراڪ ڪيو ويو ليڪن اهي سڀ ادارا ايوب خان جي مارشل لا جي هڪ ئي ڌڪ ۾ پورا ٿي ويا ۽ عوام کي ڪهرسل جمهوري تحفظ ڏيڻ ۾ ناڪام ويا. سبب محض اهو ته

١٩٥٦ جي آئين جو پاور جنريٽر پارليامينٽ هني ۽ پارليامينٽ جي پس پشت ڏهاڱ رکڻ واري طاقت ٽريڊ يونينن جهڙا ليور ڪمزور هنا. ورهايل ۽ غير منظم رائي عام جي ڊپ کان آزاد ميمبر پارليامينٽ، ذاتي مفادن کي حاصل ڪرڻ لاءِ ساندي وانگي رنگ بدليندا رهندا هنا جنهن جو خراب اثر انتظاميه ۽ عدليه تي پنجي رهيو هو. قومي معشيت ۽ پرڏيهي صنعتي مالياتي ۽ واپاري مفادن جي وڌندڙ ويرن کي منهن ڏيڻ ۾ ناڪام رهي ۽ وري مارشل لا کان پوءِ ايوب خان ١٩٦٢ ۾ عوام کي ڪنٽرولڊ ڊيموڪريسي جو نئون آئين ڏنو، جنهن ۾ پاور جنريٽر صدر جي ذات هني. صدر جي چوڙواڳ صوابديد قوت مان عام فلاح کان بي پرواهه سرمائيدارانه خود غرضين کي هُشي ملي ۽ عوام، ڪنٽرولڊ ڊيموڪريسي مان نجات حاصل ڪرڻ جي جدوجهد شروع ڪري ڏني، رد عمل ۾ ١٩٧٣ وارو پارلياماني آئين منظر عام تي آيو،

جنهن ۾ پاور جنريٽر وزير اعظم جي ذات هني. باصلاحيت عوام ادارن جي بنياد جي بغير انهيءَ آئين تحت وسيع پيماني تي تعليمي، صنعتي، تجارتي ۽ مالياتي نيشنلائيزيشن جو عمل جاري ڪيو ويو، جنهن مان مڪاني سرمائي پاڄ ڪاڏي ۽ پرڏيهي نالي جي گرفت ملڪ ۾ اڳي کان وڌيڪ سخت ٿي وئي. چوندڙ واري گهوٽالي کان پوءِ وزير اعظم جي صوابديد جي خلاف شهرن ۾ واپاري طبقي طوفان برپا ڪري ڇڏيو، جنهن جي آڙ ولي ضيا الحق جي صوابديد جي انڌ ڌنڌ استعمال سان ملڪ ۾ فرقيوار نسلي، لساني، ۽ علاقائي پولرائزيشن ۾ بي انتها اضافو اچڻ ڪري، سنڌ ٻرندڙ جبل جيان ڦاٽي پئي، جنهن کان مجبور ٿي، غير جماعتي چونڊون ڪرائي مارشل لا کي ختم ڪيو ويو ۽ ضياالحق اٺين ترميم جي ذريعي ١٩٧٣ جي آئين جو مغز ڪڍي ١٩٨٥ ۾ انکي بحال ڪري ڇڏيو. انهيءَ جمهوري ادارن کي ڪچلي ڇڏيو.

آئين بابت اول ڳالهه هي آهي ته آئين کي پروگرام جي طور تي پيش ڪيو ڪري سگهجي، پروگرام ۾ ۽ آئين ۾ بنيادي فرق هي آهي ته پروگرام مستقبل بابت هوندو آهي. جڏهن ته آئين اقتصادي حاصلات جو سياسي تحفظ هوندو آهي. دنيا جي ڪنهن به ڪامياب آئين جي پيڙهه ڏسو ته اهو ڪنهن جدوجهد کان پوءِ وجود ۾ آيل هوندو. مثال طور فرانس جو انقلاب، جاگيرداري ۽ ڪليسيا (مذهبي جنونيت، ڪٽر پڻو) جي خلاف شديد رد عمل هو ۽ انقلاب بعد ١٧٩١ جي آئين، ملڪ جي جاگيرداري ۽ ڪليساني ورهاست جي خاتمي کان پوءِ حاصل ٿيندڙ نئين طبقاتي ورهاست کي تتحفظ ڏنو. پوءِ شاهه پرستن جي خاتمي بعد فرانسي جي ١٧٩٥ جي آئين ۾ به ايراني مقننه ۽ بورڊ آف ڊئريڪٽرس کي تحفظ فراهم ڪيو ويو. ١٧٨٨ع ۾ آمريڪي آئين، رياستن جي وچم گهرو لڙائي کان پوءِ رجود ۾ آيو. جنهن ۾ فتوحات جو مجموعو آهي. ايران ۾ آئين شهنشاهيت، آئيني جمهوريت ۾ انقلاب بعد تبديل ٿيو، آئين اقتصادي حاصلات جو سياسي تحفظ هوندو آهي. آئين ۾ صوابديد جي مسئلي بابت اهو چوڻ بهتر آهي ته ڪامياب آئين اهو هوندو آهي جنهن جو 'پاور جنريٽر' خود عوام هجي يا جيڪو راءِ عام جي طاقت جو سرچشمو هجي. آئيني مقصد حاصل ڪرڻ لا ادراه پهرين نهندا آهن ۽ انهي جي حاصلات کي آئين تحفظ بعد ۾ ملندو آهي، جيڪو سون کان مان نڪتو ني نه هجي، اهو نه ته بينڪ ۾ جمع ٿي سگهي ٿو ۽ نه ئي بينڪ ان جي حفاظت ڪري سگهي ٿي. آئين انساني حقن ۽ اختيارن جي بينڪ هوندي آهي. دنيا جا سرمائيدار ملڪ جن جي سماجي جوڙ جڪ طبقاتي آهي، اتي آئين جي طاقت، متحرڪ ٽريڊ يونين تحريڪون ۽ آزاد صحافت آهي. جيڪي راءِ عام جي تنظيم جو ذريعو بنيل آهن.

ايتريقدر جو اتي جون سياسي جماعتون ني ٽريڊ يونين تحريڪ جي ترقي يافته شڪل آهي.

آهي ته فقط سياسي طاقت ٽريڊ يونين مان حاصل ڪنديون آهن، بلڪ ٽريڊ يونين جي طرز تي ٻيون سياسي پارٽيون ۽ ووٽرن جو احترام به ڪنديون آهن. ٽريڊ يونين جيڪي حق حاصل ڪن ٿيون، آئين فقط انهن جوڻي تحفظ ڪري سگهي ٿو. خيالي حق آئين ۾ لکي ڇڏڻ سان حق ملي ڪونه ويندا آهن. اسان جي آئين ۾ مذهب، نسل ۽ جنس جي ٻيڻ کان سواءِ حقن جي هڪ جهڙائي جو بار بار ذڪر ڪيو ويو آهي، ليڪن عملي طور تي نه عورتن کي مردن جي برابري جا حق آهن ۽ نه سرنديءَ وارن جهڙا نادارن کي حق حاصل آهن. اسان جي آئين ۾ حقن ۽ موقعن جي هڪ جهڙائي جو ذڪر ته ڪيل آهي، ليڪن انهن جي استعمال جي لا ذريعا يا حالتن جي هڪ جهڙائي جو ڪو ذڪر نه ڪيل آهي. انهي جي بغير اهي حق بي حقيقت ٿيو وڃن. هن وقت دنيا بدلجي چڪي آهي ۽ بدلجي رهي آهي. اهي مسئلا جيڪ ڪلهه قومي ۽ مڪاني هئا، انهن کي اڄ سائنس ۽ ٽيڪنالوجي جي بي پناهه ترقي بين القوامي بڻائي ڇڏيو آهي. هن دور پڪٽي ڪو قيد ٿيل، گهيري ۾ آيل يا محدود سماج جو وجود ناممڪن سمجهيو وڃي ٿو. ٻين مسئلن سان گڏ آئيني مسئلو به محض قومي يا علائقائي مسئلو ناهي بلڪ ان جا به بين القوامي قدر هوندا آهن. هر ملڪ جي آئين کي بين القوامي آئين جي برادريءَ ۾ زنده رهڻو پوندو آهي. هن وقت جي عالمي راءِ عامه هڪ بين القوامي قوت جي حيثيت اختيار ڪري چڪي آهي، انهيءَ جي حاصلات انساني حقن جي عالمي ادارن جي شڪل ۾ موجود آهي، جيڪي آئين پنهنجي طريقي کي بين اقوامي طريقي مطابق نٿا رکن، اهي "زوال جو عيوضي آئين" ٿي رهجي ويندو. هن وقت عالمي سطح تي آئين سازي ۾ ٻن قدرن کي اهميت حاصل آهي. پهرين اها ته حڪومت آزادي جي بدران جبر جو اهڃاڻ آهي ۽ وڌ ۾ وڌ حڪومت جو مطلب گهٽ ۾ گهٽ آزادي آهي.

وڌ ۾ وڌ عوام شرڪت سان انهيءَ جبر کي گهٽ ۾ گهٽ ڪري سگهجي ٿو. مثال طور سوئٽزرلينڊ، ناروي، سويڊن وغيره. دنيا ۾ اهڙا به ترقي يافته ملڪ آهن، جتي حڪومت پوليس ۽ فوج فقط اهڃاڻ طور موجود آهي. اتي جي حڪومت ٻين ادارن وانگر هڪ عوامي اداره آهي. پنهنجي اعليٰ سماجي ادراڪ جي باعث علمي، مادري، روحاني، اخلاقي ۽ فلاحي ارتقا ۾ اهي ملڪ قابل فخر آهن. ٻيو ته طاقت هميشه ڪرپٽ هوندي آهي. ان جو وڌ ۾ وڌ هڪ هنڌ جمع ٿيڻ سان وڌ ۾ وڌ ڪرپشن جنم ڏيندي آهي. سياسي ۽ اقتصادي طاقت کي وڌ ۾ وڌ ورهائڻ سان ڪرپشن کي گهٽائي سگهجي ٿو. هاڻ ته وڏين طاقتن کي به احساس ٿي چڪو آهي ته ڄاڻڻ ۾ بالادستي واسطي طاقت کي هڪ جاءِ تي گڏ ڪرڻ خطرناڪ هٿيار آهي. انهي ڪري مسئلن کي فوجي طاقت ذريعي حل ڪرڻ تان هٿ ڪنيو پيو وڃي.

آئين آسماني صحيفو ناهي، جنهن ۾ ڪا تبديلي يا ترميم نٿي ڪري سگهجي، ۽ اهڙو آئين، جيڪو ملڪ ۽ عوام جي حقيقي ضرورتن جي ترجماني ڪرڻ جو اهل هجي ۽ عوامي حقن جي حفاظت جي ضمانت ڏي، متحرڪ ۽ مضبوط هوندو آهي.

چاڻي سچاڻي !

ويھان ڪيئن مات ڪري

تحرير: ڊاڪٽر نيڪ محمد [illegible]

اڄ سنڌو جي پھرين سالگرھ آھي.
اڄ اسان جو 'سنڌو' پوري ھڪ سال جو ٿي ويو آھي. صرف 'سنڌو' ڊائجسٽ' ڪي سال ٿيو آھي. باقي 'سنڌو' تہ صدين کان قائم ۽ دائم آھي ۽ سدائين سرسبز ۽ سائي رھندي.

اڄ سنڌو جي سالگرھ تي دل چاھي ٿي تہ گھڻو ڪجھ لکجي. جذبن جيءُ جنجھوڙي ڇڏيو آھي... من ۾ ڪينن مانڊاڻ مچن پيا... اندر سان انيڪ اڏما اڀرن ٿا... ذھن ۾ سو سو سوچون اچن ٿيون پر سمجھ ۾ نٿو اچي لکجي تہ ڇا تي لکجي... سوچن جو سلسلو سيٽ ني ٿو ٿني... اندر جي آنڌ مانڌ ھڪ ھنڌ ڳنڌ ني ٿي ٿني. ملڪ ۾ جمھوري راڄ آھي.. ھر طرح جي آزادي آھي. مگر سوچ جا سڀ دروازا بند آھن... سوچ سات ني ٿي ڏني. تنھنڪري سوچان ٿو تہ لکان تہ آخر ڇا تي لکان.

سوچان ٿو 'خدا' تي لکان جيڪو سراپا سچ آھي. اسانجو پروردگار آھي. پالڻھار آھي. جنھن جون پيدا ڪيل شيون اسين کائون ٿا... پيئون ٿا مگر ناشڪرا ھئڻ ڪري سندس شڪريو بہ نٿا ادا ڪيون. جنھن جي زمين جي مٽي تي اٿين ڪنڌ ڪٽي.ھلون جڻ اسان کي انھي مٽي ۾ ملڻو ناھي. پنھنجن دلين ۾ ھڪ ٻئي لاءِ ڪينو پيدا ڪري وڙھون ٿا... مرون ٿا، مگر سمجھون ڪجھ بہ نٿا. 'يا رب ھنَ ڌرتي تي پنھنجي رحمت جي برسات وسائي، ھن قوم جي دلين مان ڪينو ڪڍي قرب ۽ قرار... محبت ۽ مروت... انس ۽ الفت... احساس ۽ انڪساري جو جذبو جاڳائي ۽ پنھنجو پاڻ ۾ پيار ۽ پريت پيدا ڪر.

سوچان ٿو ڀلاري ڀٽ ڌڻي بادشاھ لاکائي لطيف تي ڪجھ لکان جنھن جي شاعري مون کي ماءُ جي لولي جيان مٺي لڳندي آھي. جنھن جو اسان تي اھو احسان آھي تہ ان پنھنجي شاعري وسيلي اسان کي سجاڳي جو سڏ ڏنو آھي ۽ ويرن سان وڙھاند ڪرڻ جي تلقين ڪئي آھي.

سورھيہ مرين سوڀ ڪي تہ دل جا وھم وسار
ھڻ يا لا وڙھہ ياڪرين، آڏي ڍال مَڍار
متان تيغ ترار، مار تہ متارو ٿيئن

شاھ تہ ڪيترن ني اشارن سان اسان عقل جي انڌن کي سجاڳ رکيو آھي. مگر اسان پنھنجا پنھنجا ويچا وساري شاھ جي شاعري کي سمجھون تڏھن من کا ڳالھ ٿني.

سوچان ٿو تہ 'شيخ اياز' تي لکان، شاھ جي شاعري کان پوءِ جنھن جي شاعري مون کي تمام گھڻو متاثر ڪيو آھي. جنھن کي محب وطن ۽ جمھوريت پسند ھجڻ جي ڏوھ ۾ سنڌ جو غدار، درباري شاعر ۽ ويڪانو شاعر جھڙي گندن لفظن سان نوزايو ويو. سوچان ٿو ڇا واقعي ايلو لاءِ مٿان لقب سونھن ٿا؟ ڇا سنڌ جو ھي قومي شاعر اھڙين لقبن جي لائق آھي؟؟ جيڪڏھن اياز غدار، ويڪانو شاعر ۽ درباري شاعر آھي تہ پوءِ انھن کي ڇا چنجي جيڪي

پنهنجي سنڌي قوم جي هڪ 'نيائي' کان وڌ پنجاب جي هڪ 'چوڌري' کي پنهنجو سڄڻ سمجهن ٿا؟
سوچان ٿو انهن 'اديب دوستن' تي لکان (پهرين پنهنجي جيءُ ۾ جهاتي پائي ڏسان) جيڪي بقول ادي خيرالنساءُ جعفري' هتان هُتان جملا گڏ ڪري مختلف ٽڪرن جي رلهي ناهي پنهنجي بوٽ کي ويڙهي ٻني کي بيوقوف بنائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن'... سوچان ٿو

انهن ليکڪن تي به ڪجهه لکان، جيڪي پنهنجن لکڻين ۾ 'ٺيٺ' سنڌي لفظ استعمال ڪري ڄڻ ڪو احسان ڪندا آهن. پر گهر ۾ يا ٻاهر غير زبانون ڳالهائيندا آهن... پنهنجن ٻارن کي انگلش ميڊيم اسڪولن ۾ پڙهائيندا آهن... ۽ پنهنجن گهرن ۾ سنڌي ثقافت کان وڌ غلامي جي دور جي ثقافت اپنائيندا آهن... اهڙين اديبن جي بي ادبي ڪرڻ تي معافي.
سوچان ٿو 'وزير اعظم محترمه بي نظير ڀٽو' تي لکان جنهن کي جنهن نموني سان سنڌ جي بهادر عوام سندس پرنيءَ جي شهادت جي صلي ۾ سڄي سنڌ مان سو سيڪڙو ووٽ ڏني اقتدار جي ڪرسي تي ويهاريو آهي. ان موٽ ۾ ان سنڌي عوام کي ڇا ڏنو آهي. ڇا ڪين اهي حق ڏنا ويا آهن؟ جيڪي ڏيڻ لاءِ سائن واعدا ڪيا ويا هئا. شهيد ڀٽي جي بهادر نيائي، سنڌ جي عوام اوهان جي واعدن جي پوري ٿيڻ جي انتظار ۾ آهي. اڳي مهاجرن واري معاهدي جي زنجير اوهانجي پيرن ۾ هني. هاڻ ته اوهان آزاد آهيو. تنهنڪري جلدي پنهنجا واعدا وفا ڪيو، ٻيو نه ته 'شاهه صاحب' جي مشيرن جا ٽي قبلا درست ڪيو. جيڪي صرف پنهنجي پيٽ پوڄا پويان لڳا پيا آهن. هنن کي صرف پنهنجي مطلب سان مطلب آهي باقي سنڌ ۾ ڪجهه به ٿئي وڃي هنن کي ان سان ڪو سهڪار ڪونهي.
سوچان ٿو 'اپوزيشن' وارن تي به ڪجهه لکان. سائين! هاڻ ته ڪم ڪٿلي تي ويو. جيتري پاڻي کي پل هيٺان گذرڻو هو سو گذري چڪو. اوهان واري پيش ڪيل عدم اعتماد جي تحريڪ بري طرح ناڪام وئي، تنهنڪري هاڻ ڏاها ماڻهو ٿيو ڪجهه هوش کان ڪم وٺو. باقي ڪڏهن ڪوئٽيا، ڪڏهن ڪراچي ۽ ڪڏهن لاهور ۾ گڏجاڻيون ڪري پوءِ آڏا، ٽيڙا بيان جاري ڪري عوام کي بيوقوف نه بنايو. چوڌري غلام مصطفيٰ جتوئي صاحب هاڻ ته اوهان به بس ڪيو. هڪ خيرات ۾ مليل سيٽ، ٺٽان وري ايترو گوڙ، جيڪي ٿيڻو هو سو ٿي گذريو، مگر اوهان جا اهي ساڳيا لاٽون وارا ڦيرا، بابا! هاڻ ڪجهه صبر ڪيو. ڇاڪاڻ ته

صبر جو ڦل مٺو ٿيندو آهي.
سوچان ٿو پنهنجي 'قوم' تي لکان جيڪا ڪو وقت اڳ هڪ متحد ۽ منظم قوم هئي. جنهن پنهنجي بي باڪي، بهادري، شان ۽ شجاعت سان ڪيئن ڏونگر ڏاري ڇڏيا. ڪئين ترخانن، ارغون، انگريز ۽ افغان هتان ڀڄائي

ڪڍيا، مگر اڄ اها ساڳئي قوم، ان چوراهي تي بيٺي آهي جتي نہ هڪ پليٽ فارم آهي ناهي ڪو اتحاد... نہ هڪبئي ۾ ٻڌي رهي آهي ناهي ايڪو... نہ پاڻ ۾ اها پريت رهي ناهي پنهنجائپ... نہ هڪ سياسي ليڊر آهي ناهي ڪو هڪ رهبر آهي. هر ڪنهن جي سوچ الڳ الڳ آهي. هر ڪنهن جي راهہ جدا جدا آهي... سمجهہ ۾ ٿو اچي هي قوم ڪڏهن متحد ٿيندي؟

سوچان ٿو پنهنجي 'سنڌ جي سياست' جي ان ليڪدارن تي بہ لکان، جيڪي هڪٻئي تي چوهہ چندڻ ۽ هڪ ٻئي مان ڪيڙا ڪڍڻ ۾ لڳا پيا آهن. روز روز پارٽيون بدلائڻ جو بازار گرم لڳو پيو آهي. انهن کي پارٽيون بدلائڻ واري ڪم مان ڪجهہ واندڪائي ملي تہ ڪين ڪجهہ خيال هن قوم جو اچي باقي سنڌ جو سائين ڪارن ڪرڻن پوريان قيد آهي. اهو ڪو آزاد ٿئي تہ من ڪو ڪم ٿئي! پر هن راڄ ۾ جتي هر طرف آزادي لڳي پئي آهي. اتي 'سنائي' سائين اڃان تائين الائي ڇو قيد آهي؟

سوچان ٿو انهن احسان فراموش انسان' تي بہ ڪجهہ لکان، جيڪي هن ڌرتي تي مهمان بڻجي آيا ۽ هاڻ هن دودن دليرن جي ڌرتي کي پنهنجي پيءُ جي جاگير سمجهي، هتي پنهنجا پليت پير جمائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن (جيڪو اسان جي سڀاڻي لاءِ وڏو چيلنج آهي) هو تہ ڌاريان آهن ۽ ڌاريا هميشہ ڌاريا رهندا آهن. مگر پهرين اسان پنهنجي اندر ۾ جهاتي پائي ڏسون تہ اسان پنهنجي قوم لاءِ ڪهڙا ڪارناما انجام ڏنا آهن؟

سوچان ٿو پنهنجي ڳوٺ جي 'وڏيري' تي لکان جيڪو اسان جي ڳوٺ جي سونهن هڻڻ سان گڏ سابق ايم پي اي پڻ آهي، جيڪو اسان جي پگهر جي پورهئي مان پنهنجو پيٽ ڀري ٿو ۽ اسان جا ني حق غضب ڪري ٿو. حالانڪ سائين آهي تہ الله لوڪ ماڻهو (ووٽ وٺڻ وقت) مگر جڏهن بہ پنهنجي جاهہ ۽ جلال ۾ ايندو آهي. وڏن وڏن جا ترا ڪڍي ڇڏيندو آهي. هن ڀيري اليڪشن ۾ ويچاري کهڻي ئي زور لڳايو هو ڪٽڻ لا، مگر هو بہ سنڌ جي سياست

جي ان سيلاب ۾ لڙهي ويو. جنهن وڏا وڏا بت ڪيراڻي ڪٽي پٽ ڪيا هئا. ٽراس لي هاڻ ڪراچي وڃي وسائي ويٺو آهي. سائين دل نہ لاهيو اليڪشن وري ايندي، وري ميڙا مچندا، تنهنڪري واپس ورو، ڇا وري ووٽ ڪرڻ وٺڻان اٿو ڇا؟

سوچان ٿو انهن 'ٻيرن فقيرن' تي ڪجهہ لکان جن ڏاڍ ۽ جبر ڪان اسان جي سنڌ جو هڪ وڏو طبقو ستايل آهي. جيڪي اسانجي اهوجهہ ۽ غريب عوام کي خوبصورت خواب ڏيکاري، کين بيوقوف بنائي پنهنجا کيسا ويٺا گرم ڪن. اڄوڪي انڌو جهنگلي جانورن جيان نہ ٿيو. ڪجهہ رحم جي نظر ڪيو. هي عوام اوهان منجهان آهي. انهن اهوجهہ انسانن کي بيوقوف بنائڻ بجاءِ پنهنجن، پرارن ۽ دوستن ۽ دشمنن جي سڃاڻپ جو درس ڏيو. کين اونداهي ۾ رکي انڌو ڪرڻ بدران سڄاڳي جو سڏ ڏيو. هنن اهوجهہ انسانن تي ايڏو ڏاڍ نہ ڪيو. نہ تہ ظلم جي آخر انجام ڏاڍو خراب ٿيندو آهي. ظالم ضيا جو آخر انجام اوهانجي سامهون آهي؟

سوچان ٿو 'حيدرآباد جي هن ڌرتي' تي لکان، جنهن جي دل ۾ عبدالوهاب شاهہ، گل شاهہ بخاري، سخي شاهہ، حاجي شاهہ بادشاهہ، جڙيل شاهہ، مکي شاهہ ۽ جمن شاهہ داتا جهڙا بزرگ ابدي ننڊ ستل آهن. جنهن ڌرتي تي شير خدا مولا علي پاڪ جا قدم موجود آهن. اها صوفين ۽ اوليائن جي ڌرتي اڄڪلهہ نڌڪي ٿي پئي آهي. جتي ڪڏهن امن شانتي، پيار ۽ محبت نظر ايندو هو. اتي اڄڪلهہ سهاجهڙن سنڌين جو قتلام لڳو پيو آهي. هن ڌرتي جو امن امان الائي ڪيڏانهن اڏامي ويو آهي. روز هل هنگاما... روز نوان ڌمڪا... روز نوان قتل... روز لڏ پلاڻ... ۽ هر ٻئي هفتي ڪرفيو هن ڌرتي جي روز مره زندگي جو حصو بنجي ويو آهي. خبر ناهي هن ڌرتي جا قديم رهواسي پنهنجن ابن ڏاڏن جي ڌرتي تي ڪڏهن سک جو ساهہ کڻندا؟

سوچان ٿو 'حيدرآباد جي اسڪولن' تي لکان جيڪي روز جي هنگامن ڪري روز روز بند پيا آهن. الائي ڪڏهن هي هل هنگاما حيدرآباد جو

پيچرو ڇڏيندا؟ ۽ الائي ڪڏهن اسان جا مستقبل جا معمار اڳيان وڌندا؟ سرچيرو منوسين ته جمهوري راڄ قائم ٿيڻ کان پوءِ گهڻو ۾ گهڻو انين ڪرڻ ٿيندو مگر هاڻ ته هي روز جو معمول بڻجي ويو آهي. ڪٿي هل هنگامو ٿيو ناهي ۽ اسڪول بند ٿيا ناهن جيڪڏهن هي سلسلو ائين ئي هلندو رهيو ته پوءِ اسان جي اولادن جي مستقبل جو ڇا ٿيندو؟ ڇا اسان جيڪي هنن لاءِ سپنا ڏٺا آهن. سي سڀ سچ به ٿيندا ڪي نه؟؟ انهن جي پڙهائي جي بربادي جو ڪير ذميوار آهي؟ آهي ڪو جيڪو ان جو جواب ڏئي؟

سوچان ٿو 'سول اسپتال' حيدرآباد تي لکان، ذهن تي زور ڏئي سوچان ٿو ڇا حيدرآباد ۾ ڪا سول اسپتال به آهي. ها شايد نالي جي هڪ اسپتال ته آهي. سا وڏن مسئلن ۾ گهيريل آهي. ڪٿي ڊاڪٽرن جي لاپرواهي جو مسئلو آهي ته ڪٿي دوائن جي کوٽ جو! پروفيسر صاحبن پنهنجي ذاتي پريڪٽس ڪري اسپتال جي مريضن تي بلڪل گهٽ توجهه ڏين ٿا، اول ته نظر ڪرڻ ايندا آهن. ايندا ته وري وارڊ وارن مريضن کي نظر انداز ڪري صرف نالي ماتر پنهنجي آفيسن ۾ اچي ويهندا آهن. ۽ او پي ڊي ۾ به گهٽ ويهندا آهن.

ايمرجنسي ڏينهن تي اڪثر رجسٽرار حضرات پنهنجي رات جي ڊيوٽي نون ۽ سيڪنڊ ڊاڪٽرن جي حوالي ڪري پاڻ رجي گهر آر سي ٿيندا آهن. جيڪي يا ته سنگتين ساٿين سان يا وري نرسن سان ڪچهري ۾ مصروف رهندا آهن. سندن مريضن تي عدم توجهه ڪري ڪيترائي مريض موت جي منهن ۾ هليا ويندا آهن. باقي 'پنجاب جي ڪُتين' جي روپي جي کهڙي ڳالهه ڪجي. لڪيل هٿ جي پيپيرائي ۾ ته ائين ئي ڪبو آهي. هوڏانهن مريض جو وري اهو حال هوندو آهي هڪ ته هو اڳي ئي ابوجهه مٿان بيماري ان مٿان وري اسپتال ۾ دوائن جي کوٽ کين لوڙهي ڇڏيندي آهي. اوهانکي اسپتال ۾ حياتي بچائڻ واريون دوائون بلڪل نظر ڪرڻ اينديون. آڪسيجن سلينڊر به اڪثر خالي پيا هوندا آهن. مريض ويچارا دوائون به پاڻ خريد ڪندا آهن. ته ڪڏهن ڪڏهن اجا پنا به کين خريد ڪرڻا پوندا آهن. آخر اها انڌير نگري ڪڏهن ختم ٿيندي؟

سوچان ٿو ته ڪڏهن پنهنجي قوم جي ان مسيحائن تي لکندس جيڪي پنهنجي برداري جا ماڻهو آهن. سچ پڇو ته برداري وارن تي ڪجهه لکڻ لاءِ دل گردي جي ضرورت هوندي آهي. بهرحال قلم کنيو اٿئون، سچ ته لکڻو پوندو. اڄان جڏهن ميڊيڪل ڪاليج نئون نئون اڇيو آهي ته وڏا وڏا واعدا ٿيندا آهن. سائين قوم جو قدر ڪجي، ملڪ جي هر ماڻهو جي بي لوث خدمت ڪبي، هر طرح سان سندن خيال ڪبو. مگر جڏهن ڪجهه حاصل ڪري وٺبو آهي ته پوءِ قوم جي قدر ڪرڻ جا واعدا وسري ويندا آهن. قوم جي خدمت جو خيال لهي ويندو آهي ۽ انسانيت جي خدمت جي ڊگري سان ڪري جلادن وارو ڪم ڪبو آهي ۽ ٻهراڙي جي ابوجهه عوام جي خدمت ڪرڻ جا واعدا ڪندڙ، نوڪري ملڻ کان پوءِ اتي رهڻ کان ائين لهرائيندا آهن ڄڻ اهي انسان ئي ڪونه آهن؟

سوچان ٿو ڪجهه 'پنهنجو پاڻ' تي لکان مگر ڇا لکان پنهنجي ڪا ڳالهه ڪبي ته پنهنجي منهن مِيان مٺو سڏائيندس، تنهنڪري پنهنجي لاءِ صرف اهو مشورو سمجهان ته پنهنجي صحت جو خيال رکان. ٻين جي ڏک ۾ سنهڙو ٿيڻ سان ڪجهه ڪين ورندو، تنهنڪري وري سوچان ٿو ڪجهه به نه لکان. ڇاڪاڻ ته واڪا ڪرڻ سان واقعي ڪجهه ڪين ورندو، هتي ته هر شيءِ اونڌي لڳي پئي آهي، هر هڪ انڌو لڳو پيو آهي. مطلب ته 'لڏو لٽ' تي لڳو پيو آهي. ڪنهن کي سنڌن ڪري، ڪنهن کي سنڌو ڪجي، تنهنڪري ڇپڙي ٿيڻ بجاءِ چوپڙي ڪري ويهجي، مگر

'جاڳي سجاڳي! ويهان ڪيئن ماٺ ڪري

(شاهه)

ڀٽو خاندان ۽ ڊسمبر مهينو...!!

تحرير : انجنيئر غلام رسول ڳاهوٽي

ڊسمبر جو مهينو شهيد ذوالفقار علي ڀٽو ۽ سندس خاندان لاءِ هميشه با برڪت ثابت ٿيندو رهيو آهي. پهرين ڊسمبر ١٩٦٧ع تي لاهور ۾ منعقد پاڪستان پيپلز پارٽي جي پهرئين

محترمه بينظير ڀٽو جو گهر ٻه ڊسمبر ۾ آباد ٿيو ته گود ٻه ڊسمبر ۾ ئي آباد ٿي (گود مان مطلب ٻيو ٻار آهي)

ڪنوينشن ۾ شهيد ذوالفقار علي ڀٽي کي پاڪستان پيپلز پارٽي جو ٻنا مقابلي چيئرمين منتخب ڪيو ويو. ڊسمبر ١٩٧٠ع جي عام چونڊن ۾ شهيد ڀٽي جي قيادت ۾ پاڪستان پيپلز پارٽيءَ اولهه پاڪستان ۾ قومي اسيمبلي ۽ سنڌ ۽ پنجاب جي صوبائي اسيمبلين ۾ شاندار سوڀ حاصل ڪئي ۽ هڪ سال گذرڻ بعد ٢٥ ڊسمبر ١٩٧١ع تي جناب ذوالفقار علي ڀٽي کي وقت جي صدر ۽ چيف مارشل لا ائڊمنسٽريٽر جنرل يحيٰ خان آمريڪا مان سڏي اقتدار سندس حوالي ڪيو.

١٨ ڊسمبر ١٩٨٧ع به ڀٽو خاندان لاءِ تمام اهم ڏينهن آهي جڏهن محترمه بينظير ڀٽو صاحبه جي شادي خانه آبادي جناب آصف علي خان

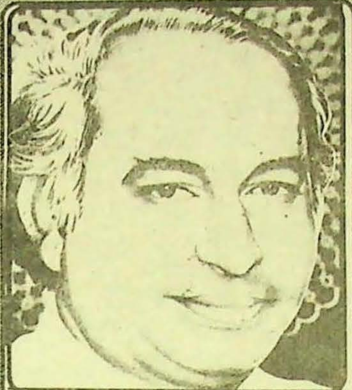

زرداريءَ سان ٿي ۽ صرف هڪ سال گذرڻ بعد ٢ ڊسمبر ١٩٨٨ تي محترمه بينظير ڀٽو صاحبه وزير اعظم پاڪستان جي عهدي جو حلف کنيو ۽ انشاالله جڏهن توهان هي اکر پڙهي رهيا هوندا ته هڪ ٻي خوشخبري پڻ اچي چڪي هوندي جيڪا ماه ڊسمبر جي

شهيد ذوالفقاري علي ڀٽيءَ محترمه بي نظير ڀٽي ڊسمبر مهيني ۾ ئي اقتدار سنڀاليو.

ڀٽي خاندان لاءِ هڪ نئين سوکڙي هوندي. اسان جي دعا آهي شهيد ذوالفقاري علي ڀٽي جو خاندان هميشه خوش ۽ آباد هجي ۽ سال جا سمورا مهينا ڊسمبر وانگر هن خاندان لا خوشيون آڻين ۽ مسرتون مهيا ڪن (آمين).

سنڌي قوم جو عزم

اشرف زمان پير چنجامي

همت پنهنجي ڪرڻي پوندي،
چلهه نه ٻئي جي تڪڻي پوندي،

ڪير ڪٽي آ ڪنهن کي ڏيندو
ڳالهه اها بس مڃڻي پوندي

ڪٽ جا ٻاوا ٻاهيون آهن،
واڻ سان تانگهه ٻه وٽڻي پوندي

ٽامي جيڪا منهن ۾ لڳندي،
ڪاتي سان ، سا ڪٽڻي پوندي،

جيڪا راهه رليل آ خود ئي،
راهه اها ٻي ڇڏڻي پوندي،

محنت ئي خوشحال ڪندي آ،
محنت دل سان ڪرڻي پوندي

ظلم هجي ٻل زور هجي ٻل،
ڪاڻ نه ڪنهنجي ڪڏڻي پوندي

ٻاڻ ٻه جيڪو ساري ٽو پيو،
سار انهيءَ جي لهڻي پوندي.

پيار ٻنا ڇڻ منهنجي اشرف،
ڳالهه سڄي ٽي سڪڻي پوندي.

July

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

August

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
31					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

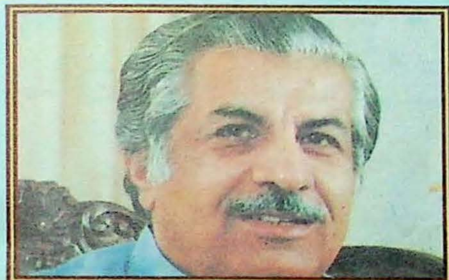

September

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

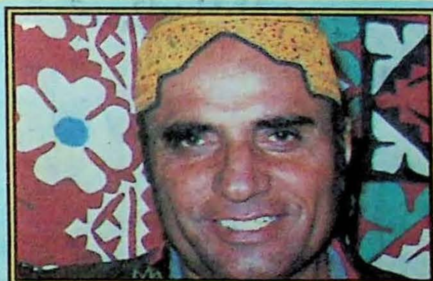

October

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

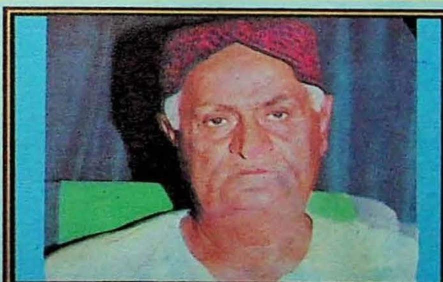

November

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
30						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

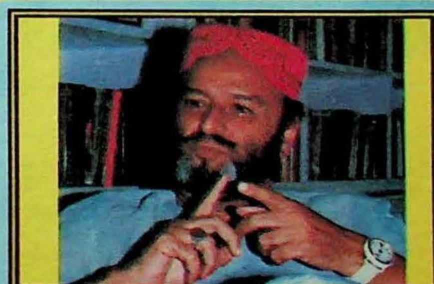

December

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

January

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

February

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

March

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
30	31					1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

April

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

May

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

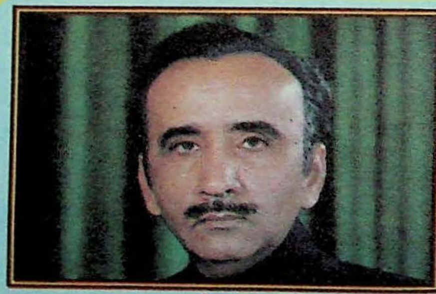

June

FRI	SAT	SUN	MON	TUE	WED	THU
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

سال
ک

THE WEEKLY SIND

ون
ان 23 مارچ
28-27 اپريل
هرين مئي)
5-4 جولائي)
ع 2 آگسٽ)
14 آگسٽ)
پاڪستان
س)
ي وفات جو
سيپٽمبر)
ي (2 آڪٽوبر)
ن (9 نومبر)
ي پيدائش جو
س (25 ڊسمبر)

سڏڪا

حبيب قادر قريشي

اي سنڌو تنهنجي متان اڄ آئون ٿو ڪجهه شعر لکان !

وات ننڍڙو آ، ڳالهه وڏي آئون ڇا لکي آئون ڇا لکان

هٿ قبضو آهي غيرن جو، هٿ ڳالهه هلي ٿي ڌوتن جي

هٿ رت وهي ٿو پنهنجن جو، آئون ڇا لکي آتون لکان

اي سنڌو تنهنجي متان اڄ آئون ٿو ڪجهه شعر لکان

ڪجهه بي سمجهي آ پنهنجي، ڪجهه ناداني آ پنهنجي

ڪجهه نا اتفاقي آ پنهنجن جي، آئون ڇا لکي آئون ڇا لکان

هي ڪينجهر، منڇر ٿا روئن سڏڪن سان ٿا رڙيون ڪن،

تنهنجي موجن ۾ آ رت ڳڏيو آئون ڇا لکي آئون ڇا لکان

اي سنڌو تنهنجي متان اڄ آئون ٿو ڪجهه شعر لکان

جي ماريا

ڪـــڏهـــن
ڪڏهن اڪيلي ۾ ويهي سـوچينـدو آهيـان هـي جيڪي درندا، انساني زندگين سان خون جي هولي کيڏن ٿا. ڇا اهي ڪنهن بيگناهہ جي رت سان پنهنجا هٿ رنگڻ کان پـو پنهنجي ضمير کان مطمئن هوندا آهن؟ ڇا سنـدن انـدر جـو انسان کين اهو احساس نٿو ڏياري تہ هو جيڪي ڪجهہ ڪن ٿا، سو دهشت آهي، درندگي آهي؟؟ ڇا ڪڏهن ڪين سنــدن جــيءُ نــہ جهنجهوڙيو آهي تہ سندن اهـي شيطـانـي ڪـم انسانيت جي نالي تي طما چو آهن؟؟
رب باري تعاليٰ تہ انسان کـي اشـرف المخلـوقـات بنائي تخليص ڪيو آهي. ان منجهہ انسانيت جا ڪڻ پيدا ڪري هڪ ٻني سان پيار ۽ پريت محبت ۽ مروت ڪرڻ جو درس ڏنو آهي. ۽ ان ڳالهہ جو بہ درس ڏنو آهي تہ پنهنجي محسنن جا احسان ائين لاهيو، جڻ انهن کي خبر بہ نہ پوي، جو انهن ڪنهن تي احسان بہ ڪيو هو. مگر هت ڪنگا ارنڌي پني وهي.
احسان فراموش انسان پنهنجـن محسنـن جـا احسان وساري مرڪوني سندن اولاد جا ويري ٿي وينا آهن. انهي ڳالهہ جا واضح ثبوت موجرد آهن. هنن مهاجرن تي احسان ڪري سڀ کان پهرين هتي، هن ڌرتي تي آڻ ۾ اسان سنڌين جو ئي هٿ آهي. پاڪستان ٺهڻ کـان اڳ جـڏهـن بهـار (هندستان) ۾ مهاجرن جو وڏي پيماني تي قتلام ٿي رهيو هو تہ اهي سنڌي ئي هئا، جن هنن لاءِ پنهنجي مسلمان ڀائرن لاءِ پنهنجي اندر ۾ اسلامي جذبو پيدا ڪري، هنن تي رحم کائي، کين هت ڪراچي سنڌ ۾ جمشيد پور روڊ رٽ بهار ڪالوني ۾ وٺي چي آباد ڪيو هو. مگر هاڻ هو اهو سڀ ڪجهہ وساري، اسان جي ئي رت سان راند رهي رهيا آهن؟
ڪاش! اسان جا وڏا کين هت آڻ جي غلطي نہ ڪن ها تہ اڄ اسان

ڪي هي ڏينهن ڏسڻا نہ پون ها.
سوچان ٿو تہ ڪالهہ تائين جيڪا جينري جان مونسان ڪڏ هني، تنهن کي اڄ مرحوم کهڙي دل سان لکان، منهنجي قلم ۾ ان کي مرحوم لکڻ جي سگهہ ئي نہ رهي آهي. پنهنجي ان پياري کي مرحوم لکڻ لاءِ همت ڪٿان آڻيان. اب ڏني منهن ڪري پنهنجو پاڻ ۾ همت پيدا ڪرڻ لا خدا کي التجا ڪيان ٿو.
"اي خدا! مون کي حوصلو ڏني، همت ڏني، جو آئون پنهنجي ان جگري دوست کي ...ان جاني دوست کي ... ان دلبر دوست کي... پنهنجي ان گلاب جي گل

نر موت

جهڙي دوست ڪي مرحوم لکي سگهان، جيڪو پنهنجي زندگي جي بهار ڏسڻ کان اڳ مرجهائجي ويو آهي.

سوچيان ٿو ڇا نعيم هاڻ هت نه رهيو آهي؟

ڇا هو وري واپس نه ورندو؟؟

ڇا هميشه جيان اڄ سندس مرڪندڙ ۽ معصوم چهرو نظر نه ايندو؟؟

ڇا اڄ هو ننڊ مان اٿي پان سنواري ڪچهري تي نه ايندو؟؟

اڄهو هاڻ اٿي اڄي سپن سان ملندو پر ڇا آخري ننڊ مان به ڪير جاڳي اٿيو آهي؟

نعيم! تون ته پنهنجي رڏي ماءُ (جيڪو توکي پنهنجي جان کان رڏ عزيز هو. ۽ جنهن کي تون پيءُ برابر سمجهندو هئين) جي زندگي بچائڻ لاءِ سندس لاءِ دوائون وٺڻ لاءِ ويو هئين. هو اڃان اسپتال جي بيڊ تي تنهنجي انتظار ۾ اکيون وڇايو ويٺو آهي. ان جي اکين ۾ اڃان تنهنجو انتظار آهي... اوسيڙو آهي. مگر هي ڇا! ان جو اوسيڙو اٿين پورو ٿيو، تون آئين به ته هڪ بي جان مورت جي صورت ۾، جنهن جاءِ تي تنهنجو اوسئڙو ٿي رهيو هو، اتي تنهنجو بي جان جسم اٿين پيو هو، جيئن اهو ڪنهن اشرف المخلوقات جو جسم نه هو بلڪ ڪنهن جهنگلي جانور جو ڪو لاوارث لاش هجي. انهن درندن.. انهن ڪتن توکي سڃاڻپ لائق به نه ڇڏيو هو.

۱۲ ڊسمبر ۸۹ تي جڏهن سج پنهنجو سفر پورو ڪري، غروب ٿيڻ جو سانيو ڪري رهيو هو. ان وقت نعيم بلوچ جي زندگي جو سفر به آخري پساهن ۾ هو. پهرين ته ڪنهن کي يقين ڪونه آيو ته نعيم ايترو جلدي اسان کان جدا ٿي ويندو، پر پوءِ سپن کي رب جي رضا تي راضي ٿيڻو پيو. سندس انهي بي وقتي موت تي هر اک اشڪبار ٿي ويئي ۽ هر دل رت رني هئي.

نعيم! هي تنهنجي جدائي جو وقت نه هو. مون کي اها خبر نه هئي ته ڪو تون ايترو جلدي مونکان جدا ٿي ويندين، موت ته برحق آهي، هر ڪنهن تي اچڻو آهي. ۽ هر ڪنهن کي هلڻو آهي پنهنجي اصلي موٽي مقام ڏانهن. مگر ڇا ڪو ڪنهن سان ائين به جدا ٿيندو آهي، بي وقت يارا موٽي آ. ڪو ڪچهري ڪيون. هي وقت ته اسان جي ڪچهري ڪرڻ جو هو. مگر هن وقت بي رحم وقت، جيڪو ڪنهن جو وفادار ٿي نه رهيو آهي. جنهن ڪنين دوست... ڪنين دلبر... ڪنين پيارا... پنهنجا هڪ ڏک سان جدا ڪري ڇڏيا آهن، توکي به مون کان جدا ڪري ڇڏيو.

نعيم! يار اڃان ته تو موڙ به ڪونه هڏا هنا... اڃان ته تنهنجي هٿن کي مينديءَ به ڪانه لڳي هئي. نه اڃان تنهنجي ننڍڙي ڀيڻ امبر (جيڪا توسان گهڻو پيار ڪندي هئي) تنهنجي شادي جا گيچ ڳايا هئا ۽ ناهي تنهنجي منڙي ماءُ، تنهنجا آهي ڏينهن ڏٺا. جيڪا هر ماءُ جي آس هوندي آهي.، ياءُ! جلدي اچي انهن جون اهي خوشيون پوريون ڪر. مگر افسوس ته تون جنهن ڏکهي سفر تي ويو آهين. اتان موٽڻ مشڪل آهي ۽ اتان ڪوبه واپس نه وريو آهي!

نعيم! تون هڪ فنڪار به هئين ۽ اهو به سنڌي فنڪار يارا! فنڪار ته قوم جي ثقافت هوندا آهن. قوم جو سرمايو هوندا آهن. قوم جي سڃاڻپ هوندا آهن. مگر اسان ٿو لاءِ هڪ سنڌي فنڪار لاءِ تنهنجي وڃڻ کان پوءِ ڇا ڪيو آهي. ڪجهه به نه هميشه وانگر اهي ساڳيا هٿ ۽ ساڳيا مٿن ڪي وٽ. ياءُ! زندگي توسان ايتري به وفا نه ڪئي جو تون پنهنجي

هاڻ هو اهو سڀ ڪجهه وساري، اسان جي ٿي رت سان راند رهي رهيا آهن؟

زندگي جي پهرين ۽ آخري فلم 'پلاند' جي لڳڻ جيترو انتظار به نه ڪري سگهيو. دوست ! تون جن جي جشن جمهوريت جي هر فنڪشن جي جان هئين تو نه انهن جي هر جشن جمهوريت ۾ پنهنجو پاڻ مڃايو مگر انهن انسانن تنهنجي موت کان پوءِ پنهنجي حڪومت هوندي به تنهنجي ٻارڙن جي ڪا مالي مدد ڪانه ڪئي. ڪيڏي نه افسوس جهڙي ڳالهه آهي جو ان انسان منجهان ڪو تنهنجي گهر تنهنجي ٻارڙن سان ڪا همدردي... ڪا تعزيت ڪرڻ لاءِ به نه آيو.

نعيم بلوچ ! تنهنجي وجود کي هن هستي مان مٽائڻ وارن کي مٽائي سگهجي ٿو. انهن کي به انين راهه هلندي ماري سگهجي ٿو، نه هو اسان کان طاقتور آهن نه ئي اسان ڪمزور آهيون. اسان ته ان بهادر قوم جي نسل آهيون جنهن هميشه هر ڏکئي دور ۾ ڪنين ڏونگر ڏاري ڇڏيا آهن. مگر هن وقت ٻين سان گڏ تنهنجو بيگناهه بيڏوهي ۽ بي وقت موت انهي لاءِ ٿيو هو. جو اڄ اسان اڳئي وانگر متحد ناهيون... هڪ پليٽ فارم تي نناهيون. جيڪڏهن اسان سڀ سنڌي پاڻ ۾ ايڪو ۽ اتحاد ڪيون. ته جڻ اهڙين احسان فراموش انسانن جو هن ڌرتي تان نالو نشان مٽائي ڇڏيون. مگر اهو سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ اجهان هڪ وڏي جاڪوڙ جي ضرورت آهي يار ! اها اسان سنڌ واسين کي پاڻ ۾ هڪ ٻئي سان ٻڌي، ايڪو ۽ اتحاد نه ڪرڻ جي سزا ئي ملي آهي. جو اڄ اسان پنهنجي هن ڌرتي تي انهن ڌارين ڌاڙيلن هٿان گولين جي بک بڻجي رهيا آهيون. الائي اهو ڏينهن ڪڏهن ايندو، جڏهن اسان متحد ٿي هن ڌارين ڌوتن کي پنهنجي هن پياري ۽ پوتر ڌرتي تان ڀڄائي ڪڍنداسين.

حڪومت به پنهنجي ته برسراقتدار ماڻهو به پنهنجا، تنهنڪري جيڪڏهن پنهنجن انهن سڄڻن کي سندن غلطين جو آئينو ٿا ڏيکاريون ته جڻ پنهنجن پيرن تي پاڻ ڪهاڙو ٿا هڻون. مڃون ٿا حڪومت اسان لاءِ گهڻو ڪجهه ڪري پئي، پيپلز پروگرام تحت ڪٿي اسڪول پيا لهن ته ڪٿي اسپتالون ته ڪٿي روڊ رستا. مگر جتي انساني زندگي جي ڪا حفاظت نه هجي، جتي ڪنهن جي به جان جو تحفظ نه هجي اتي اهي اسڪول ۽ اسپتالون ڪهڙي ڪم جا. هتي انڌير نگري جو اهو حال آهي جو ماڻهن کي روٽين بدلي موت پيو ملي. انتظاميه اخباري بيانن تائين ته دهشتگردن خلاف قدم کڻي ٿي مگر ڪو عملي قدم نٿي کڻي. هاڻ جڏهن شهر به دهشتگردن جا هوندا ته مينر به دهشتگردن جا، انهي صورت ۾ انتظاميه انهن خلاف ڪهڙو سخت قدم کڻندي سو انهي ڳالهه مان صاف ظاهر آهي. ماروئي مليرجي، پنهنجن جي (جيڪي ويچارا سندس ناقص انتظاميه جي ڪري بيگناهه گولين جي بک بڻجي ٿا وڃن) ڪجهه مالي مدد ڪرڻ بجاءِ انهن دهشتگردن جي ساٿارين کي ٥٠ لک روپين جون امدادون پئي ڪري. جيئن هو پنهنجي نام نهاد بلديه جي آڙ ۾ وڏيڪ اسلحو خريد ڪري وري وڏي پيماني تي هتي جي قديم باشندن جي خونريزي ڪري سگهن. ارمان ٻلي انهن دهشتگرن خلاف ڪو قدم نه کڻڻ ۽ سندن وڏي پيماني تي امداد ڪيو. پر گهڻ ۾ گهڻ انهن انسانن جي ابوجهه ماڻن جي ته ڪجهه پر گهور لهو. جيڪي ارمانجي ناقص انتظاميه جي ڪري پنهنجن پيارن کي وڇڙي وڃن ٿا.

آخر ۾ آئون پنهنجن انهن ئي سڄڻن کي ادب جا هٿ ٻڌي عرض ڪندس، جيڪي اڄ اسان جي ووٽن سان اقتدار جي ڪرسي تي ويهي ويٺا مزا مائن.

سائين! پنهنجي قيمتي وقت مان ڪجهه وقت ڪڍي هڪ نظر 'نعيم جان بلوچ شهيد' جي انهن ٻارڙن ڏانهن به ڪيو. جيڪو پنهنجي ان پياري جي جدائي کان پوءِ اڪيلا رهجي ويا آهن.

سائين ! هنن سان تعزيت ڪيو... هنن سان همدردي ڪيو... هنن جي ڪا مالي مدد ڪيو.

اهو ارمانجو فرض به آهي ته ارمان تي قرض به آهي.

نئون سال

ذوالفقار سيال

هتين خالي چئوواٽن تي
لانگ بوٽن ۾ ئي چتجي
اسان گهٽو ئي وڃائي ساٿي
اکين ۾ ڳوڙها به پي ويا هون
اداس ساهن ۾ زهر اوتي
پنهنجي چپن کي سبي ويا هون
نئين صبح جي ئي آسري ۾
طويل راتين ۾ جي رهيا هون

هي ڏنڊ ساري ۽ ڪارا پاڇا
آ روشنيءَ تي اڃان به پهرو
تڪي تڪي راهه سوجهرن جي
اسان جو پٿر ٿيو آ چهرو
اداس لمحن جي جهول ۾ ئي
اسان جي آسن جا خواب پلجن
۽ خنجرن جي ئي نوڪ تي ٿا
اسان جي پيارن جا پهر سرجن

نئين رت نئين سمي ۾
اسان کي سوريءَ سڏيو ويو آ
مگر اسان جو به ظرف ڏسجو
جتي به ڪائي شمع جلي آ
اتي اسان ئي آ خون هاريو
وري سويرن جو ساٿ ساري
اسان اي لوڪو آ پاڙ ماريو

اوهان کي نئون هي سال مبارڪ
اسان ته زخمن کي آ سنواريو
نئين رت جي نئين سمي ۾
اڇو ۽ آهون وري کي واريو

سنڌو سماچار

پڙهندڙن جا خط

٨ جنوري تي سنڌو جي [illegible] سالگره آهي جنهن بابت [illegible] لکي چڪا آهيون
هڪ ڀيرو ٻيهر توهان جي [illegible] ڪري [illegible] ادا ڪريون ٿا
ساٿ سڀني جاري رهندو
توهان جا پيار ڀريا خط [illegible] آهيون [illegible] جلد موڪلي

[illegible] خدا حافظ

رتن ڪمار سوچي ڪرونڊي

وڏيڪ متاثر شو بزنس جي صفحن ڪيو جنهن ٽيلي ۾ ويزن فلمي دنيا جي هيرو ۽ هيروئن جي باري ۾ دلچسپ مضمون ۽ ڳالهيون ڇاپيون وڃن ٿيون. مهرباني ڪري شو بزنس وارن صفحن ۾ اڃا وڌيڪ تيزي ۽ تبديلي آڻيندا.

بيوس نواز ھڱي محراب پور

پيارا پاءُ سنڌو جو ٽئون شمارو ٤٢ مليو اڳين کان دلچسپ هو. پاءُ هن دفعي سنڌو سماچارم پاءُ وفا محمد اسماعيل لوهار جو خط لوهارڪن لفظن سان پربل هو. شايد پاءُ ڪنهن بيوفا جو ستايل آهي. جهڙي طرح سان توهان ڪي پاءُ، سائين، سڄڻ ڪري مخاطب ٿيندا آهيون ۽ مواد شامل ڪرڻ لاءِ منٿ ڪنداآهيون پر اوهين اهو جو اهو ني سارنگ !! شايد اوهان ڪي رقم جي ضرورت آهي ۽ اوهين انين ني ته ڪندا آهيو... جيڪو ڪري ڪيسو ڪرم
پاءُ سارنگ ان لا ۽ نرم ،
جواب : اسان ڪوڻ ڏوڪڙ نه ولندا آهيون توهان ڪي غلط فهمي ٿي آهي.

اندر لعل" ماڪيجا" ڪنڌرا

مان وارا سائين !!
تازي شماري ۾ "سنڌو سماچار" نه ڏسي روني پيس. ايترو ته رنس جو منهنجي ڪنبن تي ماڻهون ڪتا لي ويا ۽ ڳوڙها اڇي اکين مان اگهيا. پاءُ ڪنهن جي دل نه آزاريندا ڪريو. مان ته " سنڌو سماچار " سلسلي جي ڪري جينرو رهان ٿو. جيڪڏهن اوهان اهو سلسلو بند ڪيو ته پوءِ منهنجي لاءِ جيئڻ جو آخري ڏينهن هوندو پوءِ توهانکي منهنجا پريان ڪڏهن به نه بخشيندا.
جواب : سنڌو سماچار جاري آهي حيدرآباد ۾ ڪرفيو سبب هڪ دفعو رهجي ويو.

ماجد علي ميمڻ ، ٽنڊو الهيار

"سنڌو " جي ٤٢ شماري ۾ " سيوهڻ جي رپوٽ " ۾ اردو جي نوجوان اديب راحيل صاحب جي تقرير وٽي، جيڪڏهن هر اردو ڳالهائيندڙ راحيل صاحب جهڙي سوچ رکي ته پوءِ ڪڏهن به حيدرآباد ۽ ڪراچي ۾ ڪلاشنڪوف جا آواز ۽ مظلوميت جو ڪوڪون، داڻهون ڪرڻ ٻڌبيون.

محمد عارف جت ڏکهڙي

ادا ۷ ڊسمبر واري سنڌو ۾ سرور اعوان کي جواب ڏيندي منهنجي هڪ ادي ارباب علي چچڙي ڪجهه غلط ڳالهيون چيون آهن جنهنجي نشاندهي ڪرڻ آئون پنهنجو فرض ٿو سمجهان چچڙي صاحب چيو آهي ته سرائڪي سنڌي هوندا آهن سندس معلومات لاءِ عرض آهي ته سرائڪي سنڌي هونداآهن ته پر ۽ سروراعوان جو ٿو پاڻ کي پنجابي سڏائي. جو ته پوري اعوان برادري سرائڪي آهي سرور اعوان خود سرائڪي آهي. مختار اعوان، احمد سعيد اعوان، مشتاق اعوان، افتخار گيلاني ۽ ملڪ غلام مصطفي کر سرائڪي ڳالهائڻ وارا آهن انهن ته پنهنجي پاڻ کي ڪڏهن به سنڌي ڪونه چيو آهي، بلڪ غلام مصطفي کر کي شير پنجاب چيو وڃي ٿو.

اڪثي علي چچڙو صاحب چوي ٿو ته پنجابين ڪعبي شريف تي حملو ڪيو هو، ته عرض آهي ته چچڙي صاحب تمام وڏو ڪوڙ ڳالهايو آهي مون ته ڪٿي به ڪونه پڙهيو آهي.

خادم حسين عباسي، مورو

سنڌو جو شمارو نمبر ٤١ پڙهيم رسول بخش پليجي جي گهر تي ٿيل حملي جي خلاف احتجاج جي رپورٽ سني هني پر ان حملي بابت سندس تاثرات شايع ڪريو ها ته وڌيڪ سٺو هو.

ڀاءُ خليل پرهياڙ جو لکيل خدا ڏانهن خط به سٺو هو پر ڀاءُ صرف سنڌ ۾ رهندڙ هڪ سياسي ٽولي کي ساراهيو آهي باقي جي ڪي شهيد ٿيا يا سنڌ ڌرتي جي وجود لاءِ وڙهن پيا، سي ڇڻ ڪڪڙ جا پنجابي آهن

شاعري تمام سٺي آني خطن وارن صفن کي وڌيل ڏسي ڏاڍي خوشي ٿيم ته منهنجي مرڪيل تجويز قبول پئي آهي.

مرڪ 'سنڌو' ڪهرياڻي سنڌو ۸۹ ۱۲ ۷وارو پڙهيم.

هن ۾ سڀ کان سٺي ڳالهه ڀاءُ محمد عارف جتڻ جي، هن جو خط تمام سٺو هو.

هن کان سواءِ سرور اعوان کي جواب ارباب صاحب ڏنو تمام سٺو هو، پر ارباب چيو ته اسان هارايل آهيون، اهو ته پڇي ٻڌائيندا ؟

'سنڌ جي نياڻي آهه نماڻي' شگفته جبين جي لکيل تحرير خاص ڪاڻ هني.

'ڪانگريس جا پانڊيئڙا ۾ لکيل هو' رپورٽ ۽ تصويرون ادا رپورٽ ته هني پر تصويرون غائب هيون.

ادا سارنگ هڪ ڳالهه ته ٻڌايو اعبرت ميگزين هزار داستان ۽ سنڌو ساڳيون ڳالهيون ڇو ٿا ڏيو ادا عبرت ميگزين ۾ نسرين قريشي هزار داستان ۾ نسرين قريشي سياڻي سنڌو ۾ ڏيندا، ڀاءُ ڪجهه اسان پاٺڪن ۽ پيڻن تي رحم ڪريو، عبرت ميگزين ۾ سرمد سنڌي جو انٽرويو ڏنو، وري ٿا چئو ٿا 'سنڌو ۾ ڏيندس' ڀاڻ ڪجهه ڌيان ڌريو، اگر توهان جو دماغ ڪم نٿو ڪري ته ڪجهه اسان پاٺڪن پيڻ کان ئي پڇو.

جواب ... پيڻ ! سنڌوءَ ۾ سرمد جو انٽرويو مختلف، ۽ هڪ ڏيڍ مهيني بعد پيش ڪيو ويندو، سوبه پڙهندڙ جي فرمائش تي، تنهن هوندي به ٻين پڙهندڙ جي راين جو انتظار رهندو، جيڪڏهن اهي به توهان سان متفق آهن، ته پوءِ سنڌوءَ ۾ سرمد جو انٽرويو ڪينسل ڪنداسين.

محمد اقبال رند "پروانه" جوهي

محترم انچارج

۷-۱۲-۱۹۸۹ع شمارو سٺو لڳو، خاص ڪري عوامي حڪومت عوام جي عدالت ۾ 'بقا جي جنگ' ۾ 'سنڌ جي نياڻي آهه 'ڪهاڻي ۽ شاعري ۾ 'استاد عيد کهڙي'

بيحد سٺيون لڳيون، باقي سرور اعوان تي دوست جي تنقيد سٺي نه لڳي، تنقيد سرور اعوان تي ٿي سگهي، مگر جيڪي اسان جا سچا سنڌي اعوان جي ڪچ ۾ آرامي ٿين ٿا، هنن تي پهرين آڱر کڻو پوءِ ٻين کي ڏوهي ٺهرايو.

تنقيد جو جيتري قدر سوال آهي ته تنقيد کان ڪوبه آجو ڪونهي لينن ۽ مارڪس جهڙا مزدور دوست به تنقيد کان پنهنجو پلاند آجو ڪري نه سگهيا. انهي تنقيد جي جاءِ تي ڪو سنڌي قوم کي ڪو نئون پيغام ڏيون ها ته گهٽ ۾ گهٽ اعوان جو سنڌ ۾ ٻيهر فوٽو ۽ نالو نه اچي ها، ڪابه اخبار ڪوبه ڪتاب خالص سنڌي يا نج سنڌين لاءِ لهير ناهي. انهي ۾ ڪجهه پنهنجن جون خبرون ۽ ڪجهه غيرن جون خبرون شامل هونديون، سنڌي قوم جو وجود خالي تنقيد سان حل ڪونه ٿيندو

جواب ...سنڌوءَ جا بيان ڪيل سلسلا پسند

ڪرڻ لاءِ قرب توهان جي خط لکڻ جي صفائي، دل چاهيو ته سيني پڙهندڙن کي ڏيکاريان

ڊاڪٽر محمد بخش ڏاهري نوابشاهه

ادا سائين ١٤ ڊسمبر ٨٩ع جو سنڌو ڏسي تمام ڏک ٿيو سڪرنڊ احتجاجي جلسي جي تفصيلي رپورٽ موڪلي هئم، جيڪا شايع ٿيل رپورٽ کان وڌيڪ جاندار هئي ان مان اندازو ٿيو ته اسان واري سماج ۾ سفارش کان سواءِ چاڙهو ڪونهي، ليڪڪ جيتوڻيڪ اسان جو به ساٿي آهي، پر مون کي سخت ڏک آهي ته عبدالواحد آريسر جي تقرير کي ٽوڙي مروڙي پيش ڪيو آهي آريسر هلال پاڪستان اخبار، ايڊيٽر يا چيف ايڊيٽر تي ڪابه تنقيد ڪانه ڪئي پر حڪومت تي تنقيد هلال پاڪستان جي حوالي سان ڪئي هئي، ليڪڪ ترقي پسند موقف جي حمايت ڪرڻ ٿو ڪري چاڪاڻ ته جماعت اسلامي جهڙي رجعت پرست پارٽي جي رپورٽنگ ڪندو آهي بهر حال عبرت ۾ اسان جي جاڻ سڃاڻ ڪانه آهي.

شفقت حسين حي ڪهاڻي " مون کي پنهنجن ماريو " ڏاڍو متاثر ڪيو، سرور خاصخيلي جو " آءُ پنهنجي پاڻ تي ڊيٿ وارنٽ اعزاز سمجهان ٿو پڙهي لڳم ته هن منهنجي جذبن جي ترجماني ڪئي آهي.

سنڌو ۾ هن هفتي جو خاص خط ڪرڻ هر خبر ڇاهي جو ؟

شوبزنس ٽائيپ منهنجو مضمون 'سلور جوبلي ' محترم غفور ڪريمي وٽ پيل آهي اهو هلائيندا ته مهرباني

جواب ... ڊاڪٽر صاحب اسان کي توهان جي ڏاڍي جو احترام آهي، فائيلن مان مون شوبزنس جو مواد هٽ ڪيو آهي، جنهن ۾ هڪ مضمون ' سلورجوبلي جي موضوع تي سليڪٽ ڪيو اٿم ٿي سگهي ٿو ته اهو توهانجو هجي.

آزاد علي انور ڪانڌڙو ميهڙ

٤٢ وارو شمارو سنڌو ته هو پر غلطين جي ڪري بور هو اهي هي آهن هڪ ته چوندا خط بند ڪيو اٿو پيو ته شو بزنس جي دنيا ۾ انگريزي زبان بابت وڌي معلومات ٿا ڏيو گذارش ته انهي ۾ ٿي سنڌي فلم بابت معلومات ڏيو ته مهرباني ٿيندي ۽ چوندا خط شروع ڪريو ۽ خط سنڌو سماچار ۾ گهٽا شامل ڪيو ته مهرباني.

جواب : مون ڪافي صبر ڪيو ته منهنجي جواب ڏيڻ جي نوبت نه اچي، پر ڍير خطن مونکي انهيءَ ڳالهه تي آماده ڪيو، جن ۾ اهوني لکيل هو ته انگريزي اداڪارن، پاڪستان ۽ انڊيا جي اداڪارن، غير سنڌي اڳواڻن يا سنڌ جي حقن جي مخالفن جا انٽرويو يا انهن جون ڳالهيون ڇو ٿا ڇپيو. ايتري قدر جو محمد عارف جڻ جي خط تي به سوين خط آيا آهن ته اهو توهان ڇو ڇپيو؟ هاءِ هاءِ ... گهوڙا گهوڙا آخر ڇو ڇپيو؟؟ سچ ته مونکي پنهنجي 'انهن' پڙهندڙن جي سوچ ۽ سمجهه تي ڏاڍو ڏک ٿو ٿئي.

اسان سنڌي اداڪارن يا اڳواڻن کي ڪڏهن به نه وساريو آهي. مون وٽ شو بزنس جي فائيل ۾ اڌ مواد صرف سنڌي اداڪارن جو موجود آهي، جيڪو واري سان ڇپجندو. 'عبرت منگزين' ۾ اسان مستقل سنڌي فنڪارن تي تبصرو شروع ڪري چڪا آهيون. سياسي اڳواڻن ۾ به ايڪڙ ٻيڪڙ غير سنڌي اڳواڻ کي پيش ڪيو وڃي ٿو.

پاڻ پنهنجو پاڻ ۾ پيا داڻهون ڪنداسين، ٻني جو به موقف ٻڌجي. جڏهن توهان پنجابين کي غدار وغيره وغيره قرار ڏيون ته انهن جو به موقف ٿڌيءَ دل سان ٻڌو، ته هو ڇا ٿا چون.

انگريزي هڪ عالمي زبان آهي،. اسان انهيءَ کي ڪور ڪنداسين ته عالمي سطح تي ابري ابنداسين. انهيءَ ۾ توهان جي نئي معلومات ٿيندي، ڪنهن به زبان يا قوم تي فوقيت حاصل ڪرڻي هوندي آهي ته پهريائين ان زباني کي سکڻو ۽ ان قوم. کهڻي ملي وڃڻو پوي ٿو. تاريخ انهيءَ ڳالهه جي شاهد آهي. تنڌي ڪنڊ جا هندو ۽ مسلمان جيڪڏهن انگريزي زبان نه سکن ها ته ڪڏهن به آزادي وٺي نه سگهن ها،. سو جڏهن اسان انگريزي انڊين يا پاڪستان جي ٻين زبانن جي اداڪارن جون ڳالهيون پڙهون ٿا ته ان مان اسان ڪافي اصلاح وٺندا ته هو ڪيترو ايڊوانس پيا وڃن. انهيءَ سان اسان جي علم ۽ تجربي ۾ اضافو ٿيندو پر انهيءَ سان گڏوگڏ اسان پنهنجي ديس جي مٽڻ اداڪارن کي به نه وساريو آهي.

ڪو پنجابي يا پٺاڻ سنڌو ۾ خط لکي ٿو يا حصو وٺي ٿو ته توهانکي خوشي هئڻ کپي جو انهيءَ سان توهان جي زبان کي ترقي ملندي ۽ اها ڦهلجندي، اردو دانن ڪڏهن اعتراض ڪيو آهي ته اردو رسالن ۾ سنڌي يا پنجابي نه لکن، حالانڪ تمام

کهڻا سنڌي، اردو رسالن ۾ حصو وٺن ٿا. جيڪا اردو زبان جي ترقيءَ جو سبب آهي.
فقط سڄي سنڌو ديس تائين محدود نہ رهو. سڄي دنيا ۾ پکڙجي وڃي. هيءَ سڄي دنيا توهان جي آهي. پر، ان سان گڏ پنهنجي ديس ۽ ديس واسين کي بہ نہ وساريو.

ريجو مل سوٺار
ماتلي

جمهوريت جي پهرين سالگرهہ تي خصوصي شماري ۾ ياءُ شير محمد جي تحرير کان سواءِ هڪ سنڌيءَ جو سنڌي ٻاٻرن ڏي خط" محمد عارف لکيو آهي، جنهن مان اهو صاف ظاهر آهي تہ هنن کي بہ ڪيتري محبت سنڌ سان آهي.
'بقا جي جنگ' بہ سٺي تحرير آهي. ان کان سواءِ ظلم جي انتها، شاعري سرور اعوان کي خطاب ۽ نظم، آزاديءَ يا موت بہ پسند آيا. سنڌ جي نياڻي آهہ نمائي، سنڌو سماچار، ڪانگريس جا پانڊينڙا، شو بزنس جا رنگ ۽ درها پنهنجو مٽ پاڻ آهن.

باقي مهربان :

(١) نامعلوم مقام کان هڪ نامعلوم سنڌي پيڻ سنو ۽ معياري خط لکيو آهي، پر آنون ڪيس ڪهڙو جواب ڏيان ۽ خط ڪنين ڇپيان جو پاڻ پنهنجو نالو ني نہ لکيو اٿس. ڪهڻ ۾ ڪهڻ شارٽ فارم تہ لکي سگهجي ها. (٢) عليخان جهول کان محمد عارف جڻ جي خط جو محبت سان جواب لکي موڪليو آهي. (٣) خيرپور مان سيد توقير علي شاهہ 'توقير' هڪ غلط فهمي تي مشتمل خط لکيو آهي. (٤) اسان جي منڙي ياءَ اندر لعل ماڪيجا، روهڙيءَ مان. اسان کي تعصب پرست قرار ڏنو آهي، جيڪو پڙهي اسانکي ڏاڍو ڏک ٿيو، اسان پنهنجي دفاع ۾ ڪجھ بہ ٿا چئون، گذريل سنڌڙ جا شمارا اسان جي 'تعصب' بابت پليءَ پت شاهدي ڏيندا. (٥) عبدالغني درس، ٽنڊو محمد خان (٦) سيد نادر علي شاهہ 'فراق' نوابشاهہ (٧) غلام رسول پرهياڙ، ميرپور بٺورو، (٨) علي ڪونڙيو، محمد عارف جڻ کي جواب موڪليو آهي (٩) الياس ٽري، نيو چور کي جيترا قسم ياد آهن سي ڏنا اٿن تہ جيئن سنڌس مواد شايع ٿئي. (١٠) وفا محمد اسماعيل لوهار، سانگهڙ مان لکي ٿو تہ اڳئين شماري ۾ 'چونڊ خط' ڇو نہ ڏنو ويو آهي؟ ۽ ٻيو ڊاڪٽر جهتيال کي جواب لکيا اٿس، چونڊ خط، ان شماري ۾ مونکي ڪو لکو ني ڪونہ، باقي سلسلو جاري آهي (١١) فرزانہ سنڌو چانڊيو، نوابشاهہ مان مواد نہ ڇپجڻ تي پنهنجي ڪاوڙ جو اظهار ڪيو آهي (١٢) شاهده پروين قاسماڻي، ڏوڪري (١٣) ڀيڻ شائستہ پروين سمون، ٻنهي کي عرض تہ مواد ڀلي موڪلي ڏي (١٤) شهزادي رشيده ناز، شڪارپور هڪ جذباتي سياسي خط لکيو آهي، جيڪو شايع ٿا ڪري سگهون، (١٥) سنڌو نسيم ميمڻ مورو (١٦) ننين ديري مان عيني راشدي پنهنجي خط ۾ ريڇا وسارڻ تي زور ڏنو آهي (١٧) ٽنڊو الهيار مان هڪ اردو دان صاحب خانزاده ناصر احمد خان سنڌيءَ، اردو ۾ خط لکيو آهي ۽ سنڌڙ جي اصلاح بابت مفيد مشورا ڏنا اٿس (١٨) صوفي 'رضا' مير محمد پيرزادي ڳوٺ تارڪو وڏي مان سڪل گلاب جا گل لفافي ۾ وجهي موڪليا آهن (١٩) مس شائستہ راشدي، ننون ديرو (٢٠) عاليہ پنو ۽ عيني راشدي، ننون ديرو (٢١) ماروي ڏاڍو اسرار ڪيو آهي تہ سنڌس خط ڇپيو وڃي، سوادي خط ڇپجي ويو. (٢٢) شمع لغاري بلوچ، حيدرآباد (٢٣) عرفانہ راشدي قريشي، سکر (٢٤) لعلو رانئڪ کان احمد علي چنہ، ڪهاڻي 'بابي جي ڪنوار' تي تنقيدي ڪندي لکيو آهي تہ ڪهاڻيءَ جو مکيہ ڪردار هڪ ڳوٺاڻي اڻپڙهيل عورت کان اهڙا ڊائيلاگ ۽ خيال چورايا ويا آهن، جيڪا فقط هڪ پڙهيل عورت ادا ڪري سگهي ٿي ۽ ٻچاڙي ۾ ڏوهہ اسلام کي ڏنو ويو آهي. ڀلا اسلام جو ڪهڙو ڏوهہ اسلام تہ هڪ قانون آهي، هڪ نظام حيات آهي، هڪ چرند پرند ماڻهو تہ ناهي! (٢٥) وفا محمد اسماعيل لوهار، سانگهڙ (٢٦) ڊاڪٽر امان الله جهتيال کي عرض تہ سنڌڙ جي رهيل شمارن لاءِ ڪنهن بڪ اسٽال سان لهہ وچڙ ۾ اچي (٢٧) شهزادي رشيده ناز، شڪارپور (٢٨) منظور عمراڻي، ڪنڊياري (٢٩) خادم حسين سهتو، حسين آباد، (٣٠) ڪنڊياري کان ارشد ناز پناڻ ۽ ياءُ ياڳچند سنڌڙ کي پسند ڪيو آهي.

قتل دڙو

عظيم ڪالوني نوابشاهه

(سنڌ جي قديم آثارن کي تباهي کان بچايو)

تحرير: محمد اڪرم مهڙ

سنڌ سونهاري جيڪا گلزار ۽ سدائين وسندڙ رهي آهي. ان جي سيني ۾ ڪافي شيون لڪل ۽ ظاهري آهن، سنڌ ڌرتيءَ جي زمين شروع کان ئي پراسرار رهي آهي، دنيا جون ڪافي آباديون مختلف عجوبن سان ڀريل آهن، سنڌ به مصر وانگر عجيب و غريب تاريخي، تمدني حيثيتون رکي ٿي، هندستان جي گنگا توڙي جمنا ڪناري اوائلي دور جون تهذيبون ۽ تمدن جون ڪجهه نشانيون هزارن سالن ۾ سون ورهين کان پنهنجي پنهنجي هنڌن تي کنڊرن ۽ آثارن جي صورت ۾ بيٺيون آهن. سنڌ صوبي ۾ ڪافي قتل شهر مليا آهن، اهڙو ئي هڪ قتل دڙو ضلعي نوابشاهه ۽ تعلقي سڪرنڊ جي ڳوٺ غلام رسول مهڙ جي اولهه طرف هڪ وڏي ميدان ۽ وسيع ايراضي تي پکڙيل آهي. هن دڙي جي ايراضي اٽڪل ۲۰ ايڪڙ کن ٿيندي. هن سموري ايراضي ۾ ٽي وڏا دڙا موجود آهن، جيڪي تمام اوچا آهن ۽ هر دڙو هڪ ٻئي کان ٿورو پري آهي. هن دڙي جي اولهه طرف تقريبن هڪ ڪلو ميٽر جي مفاصلي تي عظيم سنڌوندي رهي ٿي ۽ درياءَ سنڌ جي ساڄي ڪناري تي ضلعو دادو آهي.

هن دڙي جي سامهون يعني درياءَ سنڌ جي ساڄي ڪناري تي سنڌ جو قديم شهر لکي شاهه صدر موجود آهي جيڪو دڙن تي چڙهڻ کان پوءِ واضح طور ڏسڻ ۾ اچي ٿو. هن دڙي جي باري ۾ اسان جي وڏن کي ڪا خاص معلومات نه آهي جو ته هي دڙو صدين جو پراڻو آهي پر موجوده حالت کي ڏسڻ کان پوءِ خبر پوي ٿي ته هي جيڪو اڄ قتل شهر آهي اڳي هتي ڪا قوم رهندي هئي جيڪا درياءَ جي وهڪري سبب تباهه ٿي وئي يا هن شهر تي ڪنهن ظالم حاڪم حملو ڪري هن وسندڙ تهذيب کي تباهه ڪري ڇڏيو البت هنن ڳالهين ۾ ڪا به ثابتي نه آهي ته هي شهر ڪيئن تباهه ٿيو صرف کوٽائي مان ئي ڪا خبر ملي سگهي ٿي. دڙي مان ڪافي شيون مليون آهن. جهڙوڪ پڪين سرن جا ٽڪرا، ڪاشيءَ جي ٿانون جا ٽڪر، ٽامي جا سڪا، مهرون ۽ سرن جا ٽڪرا پڻ مليا آهن. اهڙي طرح ٻيون به ڪافي شيون مليون آهن. جن کي ڏسڻ سان خبر پوي ٿي ته هي شهر اڳئين زماني ۾ هڪ سڌريل ۽ وسندڙ شهر هو. مٿين حقيقت مان اهو پڻ معلوم ٿئي ٿو ته هي شهر تقريبن پنجين صدي سن ڌاري جو آهي، جيڪو عربن جي ڪاهن کان اڳ برباد ٿيل آهي. دڙي مان جيڪي به شيون مليون آهن سي سڀئي موهن جي دڙي جي کوٽائي مان مليل شين سان مشابهت رکن ٿيون. اڄ هتي جيڪو ويران شهر آهي اڳي اتي به اسان وانگر ڪا بدنصيب قوم رهندي هئي جيڪا اڄ هن دڙي ۾ دفن ٿيل آهي. هن دڙي جي بابت حڪومت ۽ آرڪيالاجي ڊپارٽمينٽ وارن کي ڪا به خبر نه آهي ۽ نه وري ڳوٺ وارن اهڙو اطلاع حڪومت کي ڏنو هو. ان ڪري اسين ڳوٺ "غلام رسول مهڙ" جا رهواسي حڪومت سنڌ ۽ خاص ڪري کوٽائي جي شعبي يعني وفاقي آرڪيالاجي ڊپارٽمينٽ وارن کي پرزور اپيل ٿا ڪريون ته سنڌ جي هن تباهه ٿيل شهر جي کوٽائي ڪئي وڃي ۽ هن دڙي جي کوٽائي ڪرائي هن مان ملندڙ شين کي محفوظ ڪيو وڃي جو ته هي به هڪ قيمتي سرمايو آهي. هن وقت درياءَ جو لاڙو هن شهر ڏانهن ڏينهن به ڏينهن وڌندو ٿو اچي ۽ ڪو ڏينهن اهڙو به ايندو جو هن شهر کي درياءَ پنهنجي لپيٽ ۾ آڻي ڇڏيندو، هن جي تباهه ٿيڻ سان ڪافي نقصان ٿيندو. اگر هن دڙي جي کوٽائي ڪئي ويندي ته هتي ماڻهن کي ڪافي سهولتون ملنديون، جهڙوڪ هتي روڊ ٺهندو، لائيٽ لڳندي ۽ پري پري کان ڪافي سياح هتي ايندا. ان ڪري آخر ۾ هڪ ڀيرو وري به سنڌ واسي حڪومت کي گذارش ٿا ڪن ته هن سرمائي جي مڪمل حفاظت ڪئي وڃي.

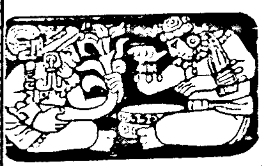

اندر جو آواز

موضوع لفظ "زبان"

تحرير : سيد انور علي
شاهه انور

اهڙا اڻوڻندڙ لفظ نفرت جا ڪرڻا بڻجي زبان مان نڪري ٻڌندڙ جي دل ۾ تير جيان لهي ويندا آهن ۽ گهرا گهاوَ ڏني ڇڏيندا آهن، جن کي مٽائڻ ڪان مرهم به قاصر رهجي ويندو آهي ۽ نه ئي اهڙا جيءَ کي جهورڻ وارا الفاظ زبان مان نڪري واپس ٿيندا آهن. اها زبان ڪنهن کي راس ايندي جا دلين ۾ وڌندڙ عزت، محبت ۽ احترام جي وڻ کي ڪيڙڻي لڳي ۽ ڏڌر بناني عرش تان ڪٽي فرش تي ڦٽو ڪري... زبان هڪ اعتماد ۽ وعدي جو ٽالو آهي جيڪڏهن هڪ دفعو ڪنهن اعتماد کي ٺيس پهتي ته چڪنا چور ٿي ويندو ۽ ٽٽل ڪانچ جيان ڪڏهن به وري جڙي نه سگهندو... ماءُ جي لولي زندگي جي سيني خوشين کان اتم ۽ افضل آهي. ماءُ جي زبان مان نڪتل لولي دعائي ته آهي.. ٻار جي زبان مان نڪتل ٻاتا ٻول، ماڻهو کي گلن جي خوشبوءِ وانگر سرهاڻ جي سڳند سان مهڪائي دل ۾ سرور ڦوڪي پاڻ ڏانهن متوجهه ڪندا آهن...

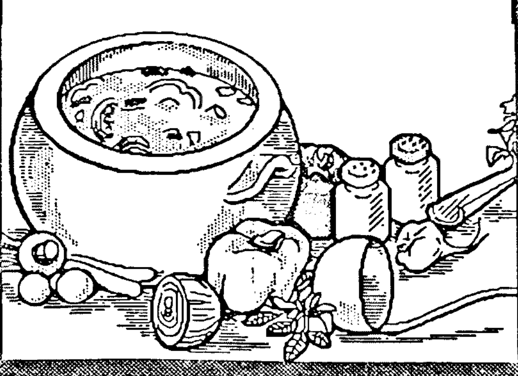

زبان ڇا آهي؟ زبان آهي هڏيءَ بغير هڪ گوشت جو ٽڪر، وات جي ڪنول جي شهزادي جا ڪيترائي ٽانڊاڻا پاڻ طرف متوجهه ڪري لفظن جا گل جملن جي سر ۾ پرني ٽپندي ۽ ڪيڏندي آهي.. وات هن شهزادي بغير سُڪل خالي گهڙي وانگر آهي جنهن مان ڪوبه پياسي اُڃ لاهي نه سگهندو آهي.. زبان ئي وات جي روح آهي زبان ۾ ڪيترائي راز مدفون آهن جن کي ظاهر ڪرڻ جو آئينو يا اسڪرين ڪٿي چنجي ته بجا ٿيندو ڪاڏي جي هر شئي جو پنهنجو پنهنجو ذائقو ٿيندو آهي. انهن ۾ تميز زبان جي ذريعي ئي ته ڪري سگهبي آهي ته لوڻ ڪيترو کارو آهي، زهر ڪيترو ڪڙو آهي ۽ ماکي ڪيتري مٺي آهي. ماڻهو جي شخصيت جو انحصار به زبان تي آهي.. زبان مان نڪتل مٺيون ڳالهيون گيت ۽ پيار جون لاٽيون ٻن دلين تي پارس جو ڪم ڪري ڪين محبت سان مخمور ڪريو ڇڏين... ۽ ڪڏهن ڪڏهن کي

ايڊولف هٽلر

تاريخ، نظريو ۽ حڪمت عملي

سنڌيڪار : مير جمالي

اسان تواريخ جو رچ نٿا ڦيرائي سگهون ۽ اسان تواريخ کان منهن موڙي به نٿا سگهون، اسان ايندڙ حالتن کي رد ڪري نٿا سگهون. اها تواريخ آهي. اهو تواريخ جو سبق آهي جيڪڏهن اسان پنهنجي قومي رياست وجود ۾ آڻڻ چاهيون ٿا، ته اسان کي گهرجي ته انهن حالتن، طاقتن ۽ ڪشش ڏانهن توجهه ڏيون، جن ۾ اسان جي قوم جو سماجي، اخلاقي، اقتصادي ۽ سياسي ڪردار تباهه ۽ برباد ٿيو آهي، اسان کي گهرجي ته جواب ۾ ڪا اهڙي طاقتور قوت پيدا ڪريون جيڪا ارادي ۾ پختي هجي، ۽ جنهن ۾ اسان جي جدوجهد کي ڪامياب ڪرڻ ڏا اهليت ۽ لياقت به هجي، اڳتي سخت جدوجهد اٿو، جو ته قومي رياست وجود ۾ آڻڻ لاءِ پهرين يهودي (سامراجي) ذهنيت جو خاتمو آڻڻو پوندو.

قومي نظريو سوشلسٽ نظريي کان بلڪل مختلف آهي، قوم ۽ ليڊر، قومي نظريي جا ٿنڀا آهن، ۽ انهن ٻن بنيادي حقيقتن (قوم ۽ ليڊر) تي ئي سڄي، قومي تحريڪ جي قائم رهڻ، هلڻ ۽ وڌڻ جو دارومدار آهي.

سياسي جماعتن وچ ۾ ٺاهه ٿيندو آهي، پر تحريڪ ٺاهه نه ڪندي آهي، سياسي جماعتون پنهنجن مخالفن سان سوديبازي ڪنديون آهن پر تحريڪ پنهنجي فيصلن تي اٽل رهڻ جو اعلان ڪندي آهي. اسان کي! اسان جي ملڪ ۾ به اسان جي قوم جي مڪروهه بڪواس جو مقابلو ڪرڻو پوندو، اسان قومپرستن کي اها ڳالهه پلي پت ڄاڻڻ گهرجي ته ائين ضرور ٿيڻو آهي، جو ته اسان پنهنجي قوميت جي ايمان، ۽ عقيدي کي حق تي سمجهون ٿا. اسان کي انهن غلط خيالن جو مقابلو ڪرڻ لاءِ تيار ٿي وڃڻ کپي، جيڪي يهودي ذهنيت جي علمبردارن، اسان جي قوم کي لٽڻ، ڦرڻ لاءِ اسان جي ماڻهن ۾ عام ڪيا آهن، اڄ اسان نديءَ ۾ پيل هڪ پٿر آهيون، پر ٿورن سالن ۾ اسان هن نديءَ اڳيان ٻڌل هڪ بند هونداسين جنهن تي نديءَ جون ڇوليون ٽڪرائجي سجدو ڪنديون ۽ نئين ڪنواري ڌرتي کي آباد ڪنديون.

مان وڌهي فقط انهيءَ لاءِ سگهان ٿو جنهن کي پيار ڪريان ٿو، پيار فقط انهيءَ کي ڪري سگهان ٿو جنهن جي مان عزت ڪريان ٿو ۽ عزت فقط انهيءَ جي ڪري سگهان ٿو جنهن لاءِ ڄاڻ ۽ پڪ اٿم ته واقعي عزت جي لائق آهي.

ڪا به تحريڪ تيستائين ڪاميابي حاصل ڪري نه ٿي سگهي، جيستائين ان تحريڪ پنهنجي اندر بهادر ۽ مضبوط ماڻهن جي هڪ ويڙهاڪ تنظيم نه ٺاهي آهي.

جيتوڻيڪ هن حڪومت جا جج اسان جي اقدامات کي نندڻ ۾ خوشي ۽ سوڀ محسوس ڪري رهيا هجن، پر تواريخ جيڪا حق ۽ حق جي اصولن جي ديوتا آهي، ان وقت مرڪندي جنهن وقت هو هيءَ فتويٰ ڦاڙي ڦٽي ڪندي ۽ اعلان ڪندي ته اسان معصوم آهيون، ۽ اسان ڪوبه ڏوهه نه ڪيو آهي.

يهودي ذهنيت وارين هڪ هزار اخبارن جي نعرن کان وڌيڪ طاقتور اهو آواز آهي، جيڪو هڪڙو ٽيهه سينٽي ميٽر وارو معمولي دستي بم ڦاٽڻ وقت ڪندو آهي، تنهن ڪري هنن يهودي ذهنيت وارين اخبارن کي بڪڻ ڏيو.

مختصر ڪهاڻي

محمد ايوب ڪوسو

سوال ؟

رات جي پوئين پهر ۾
جڏهن من جي اڪ ٽي
ڪلي، پاڻ تنها، تنها
ڪمرو،
ڪاري ڪاري رات،
ٻاڻ اونداهي،
اونداهي ۾ ڪجهه
ڪوري ڏسي ٿو، ڪجهه
ٻي،
نظر ڪرڻ ٿو اچيس،
اٿڻ چاهي ٿو،
پر اٿي ڪرڻ ٿو سگهي،
چنل ڪڻ تي پيو ٿو رهي،
ٻڪ بيحال ڪري ٿي
وجهيس، ڪالهه کان
ڪجهه نه کاڌس
همٿ ڪري ٽنل ڪڻ تان
اٿي ٿو،
اونداهي ۾ آهسته آهسته
وڌڻ لڳي ٿو،
سرساٽ ٿاڌ ٻن چاهين،
آهسته آهسته جهڪي
هٿوراڙيون هڻندو، ڏبو
ڳولي ٿو،
شايد ماني ٽڪر ملي
رجي، رات نبري ويندي
ته صبح مالڪ وس،
هٿ ڏبي جي تر ۾
ڪجهه ڳولهڻ لڳن ٿا پر
اهو ته ڪالهوڪو
خالي پيو آهي، مايوس
ٿي اٿي ٿو، پير ٿڙن ٿا،
ٿڙندي ٿڙندي پٽ تي
پيل دلي تي پون ٿا، هو
ويهي پاڻي پري پينڻ ٿو
لڳي
ٻڪ جو احساس ختم
ڪرڻ لاءِ اهو واحد
سهارو ني ته آهي،
وري هٿوڙا ڙيون هڻندو
ڪڻ تائين پهچي ٿو، ڪڻ
جي پر ۾
آهسته آهسته ويهڻ چاهي
ٿو، بيحالي ۾ جهول پيل
۽ چنل ڪڻ ڪيس،
پنهنجي دامن ۾ سمائي
ٿي جڏي، واپس اٿڻ ٿو
چاهي،
اٿي نٿو سگهي، بي سڌ
بي جان پيو ٿو رهي،
اونداهي رات
پن چڻ جهڙي مايوسي،
اڪيلائي، بي سهارو،
غربت،
سرچ جا سهڻا پنڇي
ذهن جي اڀ تي اڏرڻ
ٿا لڳن، هو بي، اي
پاس شاگرد نوجوان،
روزانه نوڪري،
جي تلاش ۾ ڌڪا
کائيندو فائيل هٿ ۾ ڪنيو
آفيسن جا چڪر
کائيندو ٿو رتي، اڻ
انٽرويو ڏني چڪو آهي،
پر هر طرف کان مايوسي
ني مايوسي،
ان ڪري جو سندس
ڪمزوري غربت آهي،
ڪو وڏو سفارش وارو
هٿ سندس پويان ناهي،
هو معاشري لاءِ هڪ
سوال آهي؟
هو ٻه هن ڌرتيءَ جو
سپوت آهي، هن ڌرتيءَ
جو ٻچو آهي،
هو وري سوچي ٿو،
صبح جو جڏهن سج جا
ڪرڻا،
ڌرتي ماتا تي ڇٽندا، ها
منهنجي ڌرتيءَ تي
برسندا جڏهن
صبح جا پهريان ڪرڻا
تڏهن مان هڪ نئين
آس،
سڄائي نئين انٽرويو ڏيڻ
لاءِ ويندس، قسمت
آزمائيندس،
پاڻ کي ناڪام آئت ٿو
ڏني،
وري سوچي ٿو پني جي
هن دنيا ۾ ڪير ٿو
ڪنهن جو ساٿ
ڏي، مان ته غريب،
بکيو، پڙهيل ڪڙهيل
هوندي به بيروزگار
هن جون اکيون پورجڻ
ٿيون لڳن، ننڊ نيڻن ۾
لهير
ٿي اچي، هو بي سڌ بي
خبر ٿي سمهي ٿو پني.
اهو معاشري کان هڪ
سوال آه ؟

غزل

علیم وسطڙو

پيچ پائي پريت جا پوءِ خفا ڇو ٿو ڪرين
دل سان دل هيڪر لڳائي پوءِ جدا ڇو ٿو ڪرين

(۱)

گڏ رهڻ جا واعدا عمر تائين هئا ڪيل
پيار ڏئي پهريائين پرين پوءِ دغا ڇو ٿو ڪرين

(۲)

چاش مٺي آهي مصريءَ کان بہ وڌ
ڪنڊ ۽ ماکيءَ جي پوءِ پڇا ڇو ٿو ڪرين

(۳)

راز دل جا ڪين سلبا عوام سان آهن صنم
وسطڙي عليم جي پوءِ گلا ڇو ٿو ڪرين

(۴)

تلاش

ڊاڪٽر
محبوب قادر قريشي

هڪ مسافر وار وڪريل جستجوءِ سرگرم،
پا پيادو، پيٽ خالي، جستجوءِ سرگرم
آ پريشان دنيا ساري، خوف آهي دل تي طاري
آخر آهي ڳالهه ڪهڙي، جستجوءِ سرگرم
ڪربلا جا ڪوس تيا، نقل ڪئي آهي اسان
رت وهيو بي انداز آ، جستجوءِ سرگرم
آ ڪمي هڪ ڳالهه جي تورو وهي سوچيون اسين
ڪنهن ڪان آهيون خالي اسين جستجوءِ سرگرم
ڌن، دولت، شان و شوڪت آهي گهٽي،
انسانيت هي ناپيد آ، جستجوءِ سرگرم

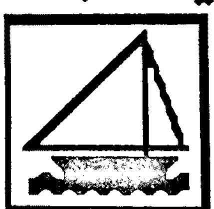

آزاد نظم

گل نگراني

مرڪون ڪسجي ويئون آهن
ٽانڊا
چپ تي ٽهڪيا آهن
اک ۾ ماتم
من ۾ محرم
اڳتي پير جو ڪچندو آهي
هڪدم رڪجي ويندو آهي
سچ ڪي
ڪونهي
سوچ ڪا هاڻي
ڪڏهن گهاٽي پيڙهيو آهي
ڪڏهن سوليءَ
ساگر جيڏيون
اونهيون سوچون
جنهن ۾ اپڙون
ڳڻ ڳچيءَ ۾ ڪيڏا پاتل
لوهي زنجيرون
پيرن آهي
ڪوڙ اهو ٽي آهي پراڻو
جيڪو ديڳ ۾ ڪاڙهيو ويو آ

نثري نظم

سيد زوار نقوي

ڪئين يُڳ اڳ ۾
آدم ۽ حوا جيان
ڌرتي تي لهي آياسين
پر وقت جي ويرين
پنهنجي پريم ڪنڊ
وجود ۾ ٽڪا وجهي ڇڏيا
[illegible]
مان اڄ به تنهنجو آڌريس پڇيان
رب جي دربار ۾
گرجا گهر ۾
۽ مندر ۾
تنهنجي درشن ڪارڻ
موت جي مهلت گهران ٿو

تاجل بيوس

ماءُ

چي گوپرا، لورڪا
دادوءَ جي دودن جي ماءُ
چانڊڪا ڪان چين تائين
مامتا جو ڪيت
آشتيءَ ۽ امن جو اٿاهه ساگر
قوم جو اعلان
سچ جو آواز
نصرت جو پيام
بي مثل ۽ بي نظير
وولگا جي لهر ۽ سنڌوءَ جي موج
خون سان لکيل جمهوريت جو مقدس باب
منهنجي ماءُ
تنهنجي ماءُ
پنهنجي زخمن کي لڪائي
زخمي هٿڙن سان ٻچڙن جا زخم چيئي پئي
اياز، ناصر، شاهنواز
اسد ۽ نذير کي ڳولهي پئي
روئي ۽ ريجهائي پئي
ٻچڙن کي ڪيڏائي پئي
زندان کي لوڏي پئي
ٽٽل پٿرن کي سميٽي
قوم جي ديوار کي، نئين سر وري جوڙي پئي
نئين سر وري جوڙي پئي
نئين سر وري جوڙي پئي

سنڌو
THE WEEKLY SINDHU
عوامي حڪومت
سنڌو جي
سالگرہ جي
موقعي تي
خصوصي
اشاعت
شهيد نذير عباسي
۱۹۹۰ جو خوبصورت
ڪئلينڊر
سنڌو - سنڌ جي عوام
جي امنگن جو ترجمان